Anayasa Yargısı, Cilt: 39, Sayı: 2, (2022), ss. 171–211.

BİREYSEL BAŞVURU YOLUNDA GEREKÇELİ KARAR HAKKI: ANAYASA MAHKEMESİNİN TEMEL TESPİTLERİ VE İHLAL KARARLARININ SONUÇLARI

The Right to a Reasoned Decision in the Individual Application: Evaluations of the Constitutional Court and Consequences of the Violation Judgments

Dr. Öğr. Üyesi Bezar Eylem EKİNCİ*

ÖZ

Gerekçeli karar hakkı, adil yargılanma hakkının temel unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayasa'nın 141. maddesinde "Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır." şeklinde düzenlenmektedir. Herkesin, kendi adlarına verilen yargı kararlarının sebeplerini öğrenmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı da Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararlarından hareketle gerekçeli karar hakkına ilişkin değerlendirmelerini ele almaktır. Öncelikle gerekçeli karar hakkına ilişkin temel düzenlemeler ve kavramlar incelenecektir. Ardından Anayasa Mahkemesi kararlarından hareketle, gerekçeli karar hakkı ele alınacaktır. Son olarak, Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkına ilişkin verdiği ihlal kararlarının sonuçları açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bireysel başvuru, Anayasa Mahkemesi, adil yargılanma hakkı, gerekçeli karar hakkı, Anayasa Mahkemesi kararlarının icrası

* Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı. E-posta: eylem.ekinci@emu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5507-730X.

Geliş Tarihi: 31/1/2022 ✦ Kabul Tarihi: 26/7/2022 *Araştırma Makalesi*

ABSTRACT

The right to a reasoned decision is one of the basic elements inherent in the right to a fair trial. Article 141 of the Constitution sets forth that "The decisions of all courts shall be written with a justification." Everybody is entitled to know the grounds of the court decisions issued in respect of them. This study aims to examine the right to a reasoned decision in the light of the individual application judgments of the Constitutional Court. Firstly, the basic regulations and concepts regarding the right to a reasoned decision will be examined. Then, the right to a reasoned decision will be analyzed in consideration of the Constitutional Court's judgments. Finally, the consequences of the Constitutional Court's judgments finding a violation of the right to a reasoned decision will be explained.

Keywords: Individual application, the Turkish Constitutional Court, right to a fair trial, right to a reasoned judgment, enforcement of the Constitutional Court's judgments.

GİRİŞ

Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurularda, mahkeme kararlarının gerekçeli olması konusuyla ilgili birçok başvurunun karara bağlandığı görülmektedir. Adil yargılanma hakkının bir unsuru olan gerekçeli karar hakkı, temelde savunma ya da kanun yollarına başvurma hakkı gibi birçok haktan yararlanılmasına olanak tanımaktadır. Bireysel başvuru yolunda, esaslı bir iddianın dikkate alınmaması, yeterli açıklama içermeyen ya da çelişkili gerekçeler, kanuna dayanmayan ilgisiz gerekçeler gibi birçok durum adil yargılanma hakkı kapsamında gerekçeli karar hakkı yönünden incelenebilmektedir. Çünkü insan haklarına yönelik güvencelerin soyut ya da teorik olarak değil uygulamada da etkili bir şekilde sağlanması gerekir. İddia ve savunmalara verilen cevapların dayanaksız olmaması, mantıklı ve tutarlı olması önemlidir[1].

Bu çalışmada, Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkı konusunda vermiş olduğu bireysel başvuru kararları ele alınacaktır. İlk olarak gerekçeli karar hakkının kapsamı ve Anayasa'daki düzenlenişi açıklanacaktır. Ardından Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararlarından hareketle gerekçeli karar hakkının amacı ve işlevi belirlenecek ve gerekçeli karar hakkı ile hakkaniyete uygun yargılanma hakkı arasındaki bağlantı değerlendirilecektir. Bu açıklamalardan sonra, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararlarında gerekçeli karar hakkına yönelik temel tespitleri belirlenmeye çalışılacaktır. Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkına yönelik bireysel başvuru kararları incelendiğinde bu kararların önemli bir kısmında bazı unsurların ön plana çıktığı ve tartışıldığı görülmektedir: bir gerekçenin ilgili olması, yeterli ve makul açıklamaya sahip olması yanında çelişki içermemesi gibi. Bu unsurların nasıl karşılandığı konusunun ise her davanın kendi özgün koşulları içinde incelendiğini eklemek gerekmektedir. Bu nedenle çalışmanın sınırları açısından Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkı yönünden inceleme yaptığı bireysel başvuru kararlarında öne çıkan bu temel belirlemelerinin sadece nasıl tanımlandığı ve kapsamı genel yönleriyle ele alınacaktır. Son olarak Anayasa Mahkemesinin, gerekçeli karar hakkı konusunda verdiği ihlal kararlarının sonuçları incelenecektir.

[1] bkz. *Sencer Başat ve diğerleri*, B. No: 2013/7800, 18/06/2014, § 36; *Ahmet Gökhan Rahtuvan*, B. No: 2014/4991, 20/6/2014, § 27; *Hasan Rahmi Özgenç*, B. No: 2013/2418, 16/12/2015, § 47; *Celal Çetin*, B. No: 2017/26301, 15/9/2020, § 41.

I. GEREKÇELİ KARAR HAKKI

Gerekçe, yargıcın hükmünü dayandırdığı nedenler olarak tanımlanmaktadır[2]. Yargıçların hukuk kuralını yorumlaması, yorum yöntemleri arasından bir tercihte bulunmasını gerektirir. İleri sürülen tüm iddialar değerlendirilirken, yargıcın bunlardan bir kısmına itibar edip bir kısmını reddetmesi söz konusu olacaktır. Nihai kararın kabul edilebilir olmasında yapılan yorumla, kabul ettikleri ya da reddettikleri iddiaları gerekçeler aracılığıyla ortaya koyarlar[3]. Bu bakımdan, gerekçelendirme ediminin, yargıcın varmış olduğu karara yönelik bir argümantasyon kurma çabası olarak değerlendirildiğini ifade edebiliriz[4]. Gerekçe, somut olgu ile hukuku birleştirirken, somut olaylara hukukun uygulanmasını sağlar[5]. Hukuki karar vermede ve gerekçelendirmede, hukuk kuralları yanında hukuk ilkelerinin de önemli bir rol oynadığını belirtmek gerekir. Bu anlamda örneğin, eşitlik ilkesi, makuliyet ve hakkaniyet ilkesi, iyi niyet gibi ilkeler hukukun veya hukukun belli bir alanının temelinde yatan asli ve başlangıç noktalarını teşkil eder[6] .

Anayasalarda güvencelenen hakların devletin tüm fonksiyonlarında korunması gerekmektedir. Bu bakımdan yargıda da bu hakların korunması ve yargılamanın bu temel haklara uygun biçimde yapılması önemlidir. Mahkemelerin yükümlülüğü, gerçek hukuki korumayı temin etmektir. Adil yargılanma hakkı da bu gerçek hukuki korumayı kapsamaktadır. Aksi bir durumda hukuk devletinde yargılama temin edilemez[7]. Hukuk devletinin yapısal gerekliliğini oluşturan gerekçelendirme yükümünün anayasal çerçevesine bakıldığında ilk olarak yargı yetkisinin meşruiyet ilkesi üzerinden temellendirildiğini belirtmek mümkündür. Meşruiyet ilkesi açısından bu yetkinin Anayasa'nın 9. maddesinde yer alan "*Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılması*" ilkesinden

---

2 bkz. Yılmaz, E. (2005). *Hukuk Sözlüğü*, Ankara: Yetkin Yayınları, 9. Baskı, s. 414.

3 Zühal, A. S. (2016). *İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı*, Ankara: Seçkin Yayınları, 1. Baskı, s. 34.

4 Kılıç, M. (2021). "Gerekçeli Karar Hakkı: Yargısal Kararların Rasyonalitesi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y. 12, S. 47., s. 38.

5 Yenisey, F. (2021), Ceza Muhakemesinde Gerekçe, *Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması - Anayasa ve İdare Hukuku Alanında Gerekçeli Karar Unsurları ve Geliştirilmesi Gereken Alanlara Yönelik İhtiyaç Analizi-*, 28 Nisan 2021, https://yayin.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/kitaplar/8e09f0b7-9c1e-4b6b-ad44-04f5dc179e68-gerekceli-karar-calismasi-bildiriler-kitabi-28.04.21-28.09.21.pdf (Erişim Tarihi: 13/12/2021), s. 141.

6 Eveline T. F. (2019). *Hukuki Argümantasyonun Temelleri, - Yargı Kararlarının Gerekçelendirilmesi Teorileri Hakkında Bir Araştırma-*, Uzun, E. (Çev.), İstanbul: Pinhan Yayınları, 1. Basım, s. 31.

7 Pekcanıtez, H. (1997). "Medeni Yargıda Adil Yargılama", *İzmir Barosu Dergisi*, S. 2., Nisan, s. 37.

hareketle anayasal bir norma dönüştüğünü ifade edebiliriz[8]. Bu noktada gerekçeli karar hakkı konusunda anayasal düzenlemeye bakıldığında "Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması" başlıklı 141. maddesine göre *"Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır."* 141. maddenin gerekçesi ise şöyledir: *"(…) Genellikle mahkeme kararlarına karşı kanun yolu açıktır. İlgilinin bu kanun yoluna başvurabilmesi için hakkındaki kararın gerekçesini bilmesi ve kanun yolu merciinde savunmasını bu gerekçeye göre yapabilmesi, inceleme merciin incelenmesinde de gerekçenin göz önüne alınması için kararın gerekçeli yazılması lazımdır."*[9] Görüldüğü üzere Anayasa'nın 141. maddesiyle mahkemelere, kararlarını gerekçeli olarak yazma yükümlülüğü getirilmektedir. Anayasa Mahkemesine göre mahkeme kararlarının gerekçeli olması yükümlülüğü Anayasa'da açıkça düzenlenmekle birlikte gerekçeli karar hakkı, adil ve hakkaniyete uygun yargılama yapılmasının da temel şartları arasında yer almaktadır[10]. Gerekçeli karar hakkının *adil yargılanma hakkının somut görünümlerinden biri*[11] olduğuna işaret eden Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olarak yazılmasını ifade eden 141. maddesinin de hak arama hürriyetinin kapsamının belirlenmesinde gözetilmesi gerektiğinin açık olduğunu ifade etmektedir[12].

Mahkemelerin sadece esasa ilişkin nihai kararları değil, usûle ilişkin kararları da gerekçeli olmalıdır. Buna ek olarak, ara kararlar için de

---

8 Kılıç, M. (2021), s. 7.

9 Bakırcı, F. ve İba, Ş. (2017). *Gerekçeli ve Notlu 1982 Anayasası*, Ankara: Turhan Kitabevi, s. 492. 1961 Anayasası'nın 135. maddesinin son fıkrasında düzenlenen bu hükmün gerekçesine bakıldığında aslında gerekçe hakkına ilişkin sorunlara işaret edildiği görülmektedir: *"(…) bazı yargı mercilerinin kararlarının tamamen gerekçesiz çok zaman bir satırdan ibaret olması şeklindeki mahzurları önlemek maksadıyla maddenin son fıkrası sevk edilmiştir."* Bkz. Özer, A. (1996). *Gerekçeli 1961 Anayasası ile Mukayeseli 1982 Anayasası*, Ankara: Lazer Ofset Matbaa, s. 537-538. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 34. maddesinin ilk fıkrasına göre *"Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. (…)"* 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun, kararlarda bulunacak hususlar başlıklı 24. maddesinin (e) bendinde de *"Kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesi (…)"* belirtilir düzenlemesi yer almaktadır.

10 bkz. *Nurten Esen*, B. No: 2013/7970, 10/6/2015, § 38; *Nilgün Gökay ve Diğerleri*, B. No: 2014/3303, 12/1/2017, § 63; *Bayram Özkaptanoğlu*, B. No: 2013/1015, 8/4/2015, § 66; *Hüseyin Özdemir*, B. No: 2013/7455, 25/3/2015, § 73.

11 Bkz. *Muhittin Kaya ve Muhittin Kaya İnşaat Taahhüt Madencilik Gıda Turizm Pazarlama Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi*, B. No: 2013/1213, 4/12/2013, § 25; *Ahmet Teyit Keşli (2)*, B. No: 2013/7496, 17/2/2016, § 68; *İsmet Yağcı*, B. No: 2013/6712, 26/6/2014, § 15; *Hüseyin Demirdizen*, B. No: 2014/11286, 21/9/2016, § 56.

12 Bkz. *Vedat Benli*, B. No: 2013/307, 16/5/2013, § 30; *Lokman Sapan*, B. No: 2013/723, 21/11/2013, § 43.

gerekçelendirme söz konusudur. Bu kural sadece ilk derece mahkemeleri değil, üst mahkemeler için de geçerlidir[13]. Örneğin Anayasa Mahkemesi kararları da gerekçeli olmak zorundadır ve buna ek olarak Anayasa'nın 153. maddesinin birinci fıkrasına göre de "*iptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz*" düzenlemesine yer vererek hem gerekçeli karar zorunluluğu hem de iptal kararlarının gerekçesinin yazılmadan açıklanamayacağı yasağını getirmektedir[14]. Gerekçeli karar, hem üst yargı organları tarafından denetlenebileceği hem de kamuoyunda değerlendirilerek güven oluşturabileceği için yargı bağımsızlığı açısından da önemli bir güvence olmaktadır[15].

Gerekçesi bilinmeyen bir karara karşı gidilecek kanun yolunun etkin kullanılması mümkün olmayacağı gibi bu kanun yolunda yapılacak incelemenin etkin olması da beklenemez[16]. Çünkü bir kararın yanlışlığını ortaya koyabilme ve çelişkisiz savunma yapabilme, tüm değerlendirmelerin, yargıların nedenlerini duraksamaya imkân vermeyecek şekilde açıklanmasına, gerekçelendirilmesine bağlıdır. Dolayısıyla gerekçesiz kararın savunma hakkının kullanımını sınırlandırdığını da vurgulamak gerekir. Sağlıklı gerekçeler, yüksek mahkemelerde denetimin kısa yoldan ve doğru yapılmasına önemli ölçüde yardımcı olur. Bu nedenle birçok ülkede temyiz denetiminin gerekçenin denetimiyle başladığını söylemek mümkündür[17]. Bu bakımdan, yargıcın keyfî hareket edip etmediği, kanuna ve hakkaniyete uygun karar verip vermediği konusunda bir sonuca varılabilmesi için tek araç kararın gerekçesidir. Gerekçesiz karar doğru olabilir ancak kararın doğruluğu konusunda gerekçe olmadan bir sonuca varılmasının olanaklı olmadığını ifade etmek gerekir[18].

Takdir hakkı yargıçlara hakkaniyete ulaşabilmesi için verilmiş bir yetkidir. Yargıç bu hakkı kullanırken somut olgulara dayanmak durumunda ve objektif olmak zorundadır. Bu açıdan yargıç, takdir yetkisini kullanırken de bunu gerekçelendirmek zorundadır[19]. Anayasa

---

13 Arslan, R., Yılmaz, E., Taşpınar Ayvaz, S., Hanağası, E. (2020). *Medenî Usul Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2. Baskı, s. 155.

14 Bkz. Gözler, K. (2021). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa: Ekin Yayınları, 24. Baskı, s. 452.

15 Bkz. Alp, M. (2001), s. 435.

16 *Vesim Parlak*, § 34.

17 Aşçıoğlu, Ç. (2003). "Yargıda Gerekçe Sorunu", *TBB Dergisi*, S. 48., s. 112.

18 Karayalçın, Y. (1994). *Hukukda Öğretim – Kaynaklar – Metod Problem Çözme*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 4. Baskı, s. 116-117.

19 Bkz. Aşçıoğlu, Ç. (1992). "Yargı Kararlarında Gerekçe", *Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu* (Ayrı Bası), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü (Ayrı Bası), s. 54-55.

Mahkemesine göre derece mahkemelerinin, uyuşmazlıkla ilgili vardığı sonuçlar kadar, sonuca varılmasında kullandığı takdir yetkisinin sebeplerini de makul bir şekilde gerekçelendirmek zorundadır[20].

Gerekçe, yargıcın tespit ettiği maddi vakıalar ile hüküm fıkrası arasında bir köprü görevi üstlenmektedir. Gerekçe bölümünde hükmün dayandığı hukuki esaslar açıklanır ve gerekçe sayesinde yargıç, verdiği hükmün doğru olup olmadığını bir başka ifadeyle kendini denetler . Bir hüküm ne kadar haklı olursa olsun eğer gerekçesiz verilmişse taraflar açısından ikna edici olmayacaktır[21]. Gerekçe, belirli bir kavramdan bilinçli bir şekilde anlam çıkarmayı ifade eder. Gerekçe, belirli bir önermenin ispatlanmasına ya da çürütülmesine yönelik veya bir tezin dayanak noktası olmak üzere ona karşı ileri sürülen bir akıl yürütmedir[22]. Belirtmek gerekir ki mahkemelerin saygınlığı, kararlarının -başta davanın tarafları olmak üzere- kamuoyunda kabul görmesine bağlıdır. Bu bakımdan gerekçeli karar, dava tarafları üzerinde davaların gereği gibi incelendiği kanısını uyandırarak onları tatmin eder ve mahkemelerin tarafsızlığı konusunda güven duygusu yaratarak saygınlığını arttırır[23].

Gerekçeli karar hakkının kökleri, bireyi keyfilikten koruyan ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS) tarafından somutlaştırılan daha genel bir prensibe dayanmaktadır[24]. Mahkemelerin kararlarını gerekçeli vermesi kuralına, İHAS'ın 6. maddesinde açık olarak belirtilmese de hakkaniyete uygun yargılama ilkesi kapsamında İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) tarafından tanındığını belirtmek gerekmektedir[25]. İHAS'ın bu maddesiyle, ulusal mahkemeler, kararlarını gerekçeli

---

20 *İbrahim Ataş*, B. No: 2013/1235, 13/06/2013 § 23. Ayrıca bkz. *Selim Berna Altay*, B. No: 2013/8397, 16/10/2014, § 28; *Mesut Kırçuvaloğlu*, B. No: 2014/13023, 11/3/2015, § 37; *Erkan Akış ve Diğerleri*, B. No: 2013/6133, 13/4/2016, § 47; *Mehmet Zülfü Tekeş*, B. No: 2014/12158, 1/2/2017, § 22.

21 Bkz. Kuru, B., Arslan, R., Yılmaz, E. (2014). *Medenî Usul Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları, 25. Baskı, s. 454.

22 Yerdelen, E. (2015). Ceza Muhakemesinde Hükmün Gerekçesi, Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Baskı, s. 55.

23 Ünal, Ş. (2001). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, Ankara: TBMM Basımevi, s. 188.

24 Vitkauskas, D., Dikov, G. (2018). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması, Uygulamacılar İçin El Kitabı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi Ortak Projesi, Cengiz, S. (Çev.), 2. Baskı, s. 109.

25 Bkz. İnceoğlu, S. (2008). *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*, İstanbul: Beta Yayınları, 3. Bası, s. 322. Ayrıca bkz. Şeker, H. (2004). "Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri", Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, 10. Kitap, Haz. Ökçesiz, H., İstanbul: İstanbul Barosu Yayını, s. 17.

yazma yükümlülüğü altındadır[26]. İHAM'a göre ulusal mahkemelerin, kararlarını dayandırdıkları gerekçeleri yeterli açık bir şekilde belirtmeleri gerekmektedir. Bu, kişinin temyiz hakkından yararlanabilmesi için önemlidir[27]. Gerekçeli karar ayrıca taraflara kendilerinin dinlenildiklerini gösterme amacına da hizmet ederken; onların kararın sonucunu kabul etmelerine olanak tanımaktadır[28]. Eğer iç hukukta bir konu detaylı bir gerekçelendirme yapılmadan sonuçlandırılıyorsa hakkaniyete uygun yargılama açısından sorun oluşturabilecektir. Dolayısıyla mahkemelerce verilecek gerekçenin kararın neden o yönde verildiğinin anlaşılmasını sağlayacak ölçüde yeterli olması gerekir[29]. Gerek İHAM gerekse Anayasa Mahkemesi, adil yargılanma hakkı kapsamı dışında kalan diğer hakların korunmasına yönelik kararlarında da gerekçenin ilgili ve yeterli olup olmadığını dikkate almaktadır. Özellikle ifade özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, özel hayata saygı hakkı, toplanma hak ve özgürlükleri gibi birçok hak ve özgürlüğe yönelik müdahalelerde demokratik toplumda gereklilik şartının sağlanabilmesi için gerekçenin ilgili ve yeterli olması gerekmektedir[30].

Görüleceği üzere Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 36. maddesi kapsamında incelediği birçok başvuruda, ilgili hükmü genel olarak İHAS'ın 6. maddesi ve İHAM içtihadına da yer vererek yorumlamaktadır. Anayasa Mahkemesi, gerek İHAS'ın lafzi içeriğinde yer alan, gerekse İHAM içtihadıyla adil yargılanma hakkının kapsamına dâhil edilen gerekçeli karar hakkına Anayasa'nın 36. maddesi kapsamında yer verildiğine işaret etmektedir[31]. Anayasa Mahkemesi, İHAM'ın konuya ilişkin kararlarına da referans vererek derece mahkemelerinin "*kararlarını*

---

26 Bu konuda bkz. Tezcan, D., Erdem, M. R. ve Sancaktar, O. (2002), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, Ankara: Seçkin Yayınları, s. 274; Gözübüyük, Ş., Gölcüklü, F. (2016). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, Ankara: Turhan Kitabevi, 11. Bası, s. 312.

27 *Hadjianastassiou/Yunanistan*, B. No: 12945/87, 16/12/1992, § 33. Bu konuda bkz. Yılmaz Özel, N. (2016). *Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri*, İstanbul: On İki Levha Yayınları, 1. Baskı, s. 353.

28 *Ramda/Fransa*, B. No: 78477/11, 9/4/2018, § 59.

29 Bkz. Yılmaz Özel, N. (2016), s. 356.

30 Yüzbaşıoğlu, N. (2021). "Gerekçeli Kararın Anayasal Boyutları", *Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması - Anayasa ve İdare Hukuku Alanında Gerekçeli Karar Unsurları ve Geliştirilmesi Gereken Alanlara Yönelik İhtiyaç Analizi-*, 28 Nisan 2021, https://yayin.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/kitaplar/8e09f0b7-9c1e-4b6b-ad44-04f5dc179e68-gerekceli-karar-calismasi-bildiriler-kitabi-28.04.21-28.09.21.pdf (Erişim Tarihi: 13/12/2021), s. 36.

31 Bkz. *Aziz Turhan*, B. No: 2012/1269, 8/5/2014, § 51; *Yaşar Kuşu*, B. No: 2016/694, 22/1/2019, § 24.

hangi temele dayandırdıklarını yeterince açık olarak belirtme" yükümlülüğü olduğunu ifade etmektedir[32] .

Gerekçeli karar hakkı ve hakkaniyete uygun yargılanma arasındaki bağlantıya da kısaca değinmek gerekir. Gerekçe sunulması sayesinde adaletin dağıtılması, toplum tarafından denetlenebilir bir hâle de gelmektedir. Gerekçeli kararın diğer bir işlevi ise taraflara dinlendiklerini göstermektir[33]. Genel olarak ifade etmek gerekirse, mahkeme kararlarının gerekçeli olmasının üç pratik yararı olduğunu ifade edebiliriz: Keyfîliğin önlenmesi, tarafları tatmin etmesi ve karara karşı itiraz ya da temyiz edecek taraf için hukukî dayanak oluşturmasıdır[34].

İHAM "hakkaniyete uygun" bir yargılamanın genel ve nesnel bir tanımını vermemekte; daha çok, yapılan başvurularla yargılama faaliyetini bir bütün olarak incelemekte ve davanın adil bir biçimde görülüp görülmediğini araştırmaktadır. Dolayısıyla zamanla adil yargılanmanın da unsur ve gereklerini içeren bir liste oluşmuştur. Bunlar temelde 6. maddenin zımni gereklerini oluşturmaktadır[35]. İHAS'ın 6. maddesine daha yakından bakıldığında, ilk fıkrada genel kuralın düzenlendiği, adil yargılama kavramını oluşturan hak ve ilkelerin bir kısmının açık biçimde sayıldığını ve bunlardan birinin de *yargılamanın hakkaniyete uygun* yapılması olduğunu görmekteyiz[36] . Anayasa Mahkemesi kararlarına bakıldığında da Mahkeme, Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında herkesin adil yargılanma hakkına sahip olduğunun belirtildiğini ancak gerekçeli karar hakkından açıkça söz edilmediğini eklemektedir. Anayasa Mahkemesine göre: *"(…) Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasındaki hakkaniyete uygun yargılanma hakkının kapsamına gerekçeli karar hakkının da dâhil olduğu AİHM'in birçok kararında vurgulanmıştır. Dolayısıyla Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının gerekçeli karar hakkı güvencesini de kapsadığının kabul edilmesi gerekir[37]."*

---

32 Bkz. *Sencer Başat ve Diğerleri*, § 34.

33 İnceoğlu, S. (2018). *Adil Yargılanma Hakkı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi–4, Ankara, s. 192.

34 Tanör, B., Yüzbaşıoğlu, N. (2019). *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları, 18. Bası, s. 497.

35 bkz. Gözübüyük, Ş., Gölcüklü, F. (2016), s. 290.

36 İnceoğlu, S. (2018), s. 3.

37 *Abdullah Topçu*, B. No: 2014/8868, 19/4/2017, § 75; *Alexander Fietzek ve Diğerleri*, B. No: 2014/14223, 19/7/2017, § 23; *Canan Tosun*, B. No: 2014/8891, 10/5/2017, § 22; *Mehmet Gezginoğlu*, B. No: 2014/4679, 8/6/2017, § 13; *Gökhan Ayhan*, B. No: 2015/3041, 19/4/2018, § 21; *Faruk Büyük*, B. No: 2015/17044, 11/12/2018, § 33; *Çağlar Yeşildağ*, B. No: 2018/6904, 8/9/2021, § 22; *Günay Gül*, B. No: 2018/24514, 19/10/2021, § 17; *Ömer Demir*, B. No: 2019/37, 16/3/2022, § 42.

Kısaca, İHAS'ın 6. maddesinin ilk fıkrasında yer alan "hakkaniyete uygun" deyiminin bu maddenin özünü oluşturduğunu ve dava olgusunun bütününü, tüm aşamaları kapsadığını belirtmek gerekmektedir[38]. Dolayısıyla hakkaniyete uygun yargılamanın unsurlarından biri de gerekçeli karar hakkı olmaktadır.

II. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINDA GEREKÇE YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN AMACI VE İŞLEVİ

Buraya kadar görüldüğü üzere, mahkeme kararlarında gerekçe, adil bir yargılamanın temelini oluşturmaktadır. Kararın verilme nedenlerini açıklama zorunluluğu bir yandan kararların keyfîliğini önlerken diğer yandan taraflar ve kamuoyu tarafından benimsenmesine de olanak tanımaktadır[39]. Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkına yönelik bireysel başvuru kararları incelendiğinde adil yargılanma hakkı açısından İHAM kararlarına da ilgili durumlarda referans vererek, gerekçe yükümlülüğünün amacına ve işlevine yönelik bazı genel tespitler yaptığı görülmektedir. Bunlardan öne çıkanları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Kişilerin adil bir şekilde yargılanmalarını sağlamayı ve denetlemeyi amaçlar[40].
- Tarafların temyiz hakkını kullanabilmelerini,[41] kanun yoluna etkili başvuru yapmalarını mümkün hâle getirmektedir[42].
- Tarafların, muhakeme sırasında ileri sürdükleri iddialarının kurallara uygun bir biçimde incelenip incelenmediğini bilmelerini sağlar[43].

---

38 Bkz. Gözübüyük, Ş., Gölcüklü, F. (2016), s. 290.

39 Centel, N., Zafer, H., Çakmut, Ö. (2016), *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul: Beta Yayınları, 9. Bası. 576-577.

40 bkz. *Sencer Başat ve diğerleri*, § 31; *Gökhan Ayhan*, B. No: 2015/3041, 19/4/2018, § 23; *Yaşar Kuşu*, § 26; *Yusuf Akkuş*, B. No: 2016/2600, 19/11/2019, § 26; *Feyzullah Gültekin*, B. No: 2014/13069, 21/2/2019, § 24; *Ümmügülsüm Salgar*, B. No: 2016/12847, 21/10/2021, § 65; *Necla Yaşar*, B. No: 2020/35444, 14/9/2021, § 36; *Oğuz Tatış ve Diğerleri*, B. No: 2013/4186, 15/10/2014, § 60.

41 bkz. *Sencer Başat ve diğerleri*, § 34; *Ahmet Gökhan Rahtuvan*, § 25; *Arzu Aydın Margi*, B. No: 2014/10007, 18/05/2016, § 62.

42 Bkz. *Vesim Parlak*, § 34; *Hatice Avcı ve diğerleri*, B. No: 2014/9788, 22/09/2016, § 63, *O. H.*, B. No: 2013/3156, 15/12/2015, § 44; *Bayram Keleş*, B. No: 2013/6163, 1/12/2015, § 90.

43 bkz. *Sencer Başat ve diğerleri*, § 34; *Ahmet Gökhan Rahtuvan*, § 25; *Yaşar Kuşu*, § 26; *Hasan Rahmi Özgenç*, § 45; *Kemal Turan*, B. No: 2018/18194, 25/2/2021, § 37.

- O davaya konu maddi olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükmün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyması, maddi olgular ile hüküm arasındaki mantıksal bağlantıyı göstermesi bakımından önemlidir[44].
- Davanın taraflarının mahkeme kararının dayanağını öğrenerek mahkemelere ve genel olarak yargıya güven duymalarını sağlar[45].
- Demokratik bir toplumda, toplumun kendi adına verilen yargı kararlarının sebeplerini öğrenmelerinin sağlanması bakımından gereklidir[46].

Anayasa Mahkemesine göre *"(…) kararın gerekçesi hakkında bilgi sahibi olunmaması, kanun yoluna müracaat imkânını da işlevsiz hale getirecektir. Bu nedenle mahkeme kararlarının dayanaklarının yeteri kadar açık bir biçimde gösterilmesi zorunludur."*[47] Aşağıda görüleceği üzere Anayasa Mahkemesine göre, mahkemelerin gerekçeli karar yükümlülüğü, yargılamada ileri sürülen her türlü iddia ve savunmaya karar gerekçesinde ayrıntılı şekilde yanıt verilmesi gerektiği şeklinde anlaşılmamalıdır[48]. Derece mahkemeleri, kendilerine sunulan tüm iddialara yanıt vermek zorunda değilse de davanın esas sorunlarının incelenmiş olduğunun gerekçeli karardan anlaşılması önemlidir[49] .

III. ANAYASA MAHKEMESİNİN GEREKÇELİ KARAR HAKKINA YÖNELİK TEMEL TESPİTLERİ VE GELİŞTİRDİĞİ ÖLÇÜTLER

Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurulara bakıldığında gerekçeli karar hakkı kapsamında birçok farklı ihlal iddiaları karşımıza çıkabilmektedir. İHAM kararlarında da belirtildiği üzere, gerekçe gösterme yükümlülüğünün kapsamı, kararın niteliğine göre değişmekte ve aynı zamanda dava konusu olayın koşulları dikkate

44 bkz. *Nurten Esen*, § 56; *Sahibe Çelik ve Necla Çelik*, B. No: 2013/4899, 20/01/2016, § 63.

45 bkz. *Vesim Parlak*, § 34; *Hatice Avcı ve diğerleri*, B. No: 2014/9788, 22/9/2016, § 63; Bayram Keleş, § 90; *Buğrahan Babacan*, B. No: 2013/9661, 9/9/2015, § 68; *Erkan Akış ve diğerleri*, § 49; *Osman Muzmul*, B. No: 2013/2736, 2/12/2015, § 46.

46 bkz. *Sencer Başat ve diğerleri*, § 34; *Ahmet Gökhan Rahtuvan*, § 25; *Gökhan Ayhan*, B. No: 2015/3041, 19/04/2018, § 23; *Yaşar Kuşu*, § 26.

47 bkz. *Tahir Gökatalay*, B. No: 2013/1780, 20/3/2014, § 66; *Ülkü Özgür*, B. No: 2013/2263, 26/6/2014, § 36; *F.Ö.*, B. No: 2013/5895, 19/11/2014, § 25; *Turgay Coşkun*, B. No: 2013/1286, 16/4/2015, § 26.

48 bkz. *Yasemin Ekşi*, B. No: 2013/5486, 4/12/2013, § 56; *Volkan Doğdu*, B. No: 2016/4186, 12/9/2019, § 24.

49 *Volkan Doğdu*, B. No: 2016/4186, 12/9/2019, §§ 24, 25.

alınarak belirlenmektedir[50]. Anayasa Mahkemesi de gerekçeli karar hakkı yönünden inceleme yaparken görüleceği üzere davanın özgün koşullarını işaret etmektedir.

Anayasa Mahkemesi, gerekçeli karar hakkına yönelik başvuruları karara bağlarken bu kararların önemli bir kısmında belirtildiği üzere bazı unsurların ön plana çıktığını ve tartışıldığını görmekteyiz. Bunları şu şekilde belirlemek mümkündür:

- Gerekçe, konuyla ilgili olmalıdır.
- Gerekçe, yeterli açıklama içermelidir.
- Gerekçe, makul olmalıdır.
- Gerekçede, kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikteki iddia veya itirazlara ayrı ve açık yanıt verilmesi gerekir.
- Gerekçenin çelişkili olmaması gerekir.

Anayasa Mahkemesi önüne gelen her başvurunun *kendine özgü nitelik ve farklıları* da dikkate alınarak burada bu tespitlerin kapsamı ele alınacaktır[51]. Ayrıca bu sayılanların tahdidi olmadığını da eklemek gerekmektedir.

A. GEREKÇE KONUYLA İLGİLİ OLMALIDIR

Bir mahkeme kararında gerekçenin en başta dava konusu olayla ilgili olması gerekmektedir. Dolayısıyla gerekçenin dava konusuyla ilgili olmadığı yönündeki ihlal iddiasıyla yapılan başvuruları Anayasa Mahkemesi, gerekçeli karar hakkı kapsamında ele alırken *dosyanın incelenmediği kuşkusuna sebep olacak şekilde* değerlendirilme olasılığına işaret etmektedir[52]. Bu tür bir durum, örneğin, gerekçede açık bir karışıklık olması hâlinde karşımıza çıkabilmektedir. Anayasa Mahkemesine yapılan bir başvuruda, başvurucunun kesilen idari para cezasının haksız olduğunu belirterek iptalini talep etmiş ancak sulh ceza hâkimliği başvuruyu reddetmiştir. İtiraz mercii de anılan talebi somut

50 *Higgens ve diğerleri/Fransa*, B. No: 134/1996/753/952, 19/2/1998, § 42.

51 Gerekçeli karar hakkı kapsamında, belli yargı alanlarına özgülenmiş çalışmalar için bkz. Şirin, T. (2021). "Anayasa Mahkemesi Kararlarında (İdari Yargı Bağlamında) Gerekçeli Karar Alma Hakkı", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Ekim, S. 48, Y. 12; Sunay, Z. A. (2016). *İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı*, Ankara: Seçkin Yayınları, 1. Baskı; Yüzbaşıoğlu, N. (2021); Yenisey, F. (2021).

52 *Ekol Grup Güvenlik Koruma ve Eğitim Hizm. LTD. ŞTİ.*, B. No: 2015/439, 8/2/2018, §§ 24-26.

olayla ilgisi olmayan "içeriğe erişimin engellenmesi kararı"na yönelik olarak değerlendirmiş ve itirazı reddetmiştir. Diğer bir ifadeyle kanun yolu incelemesi sırasında, ilk derece mahkemesinin anılan kararı yerine başka bir davaya yönelik olarak değerlendirme yapılmıştır. Görüldüğü üzere burada bir gerekçe vardır ancak davayla hiç ilgisi olmayan başka bir konuya gerekçede yer verilmiştir. Anayasa Mahkemesi bu durumda, *dosyanın incelenmediği kuşkusuna sebep olacak şekilde* değerlendirme yapıldığını belirterek gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir[53]:

> *"Bu durumda kanun yolu incelemesi yapan mercinin yeniden yargılama yapan mahkemeyle aynı sonuca ulaşıp ulaşmadığı belli değildir. İtiraz mercii ret gerekçesinde neleri dikkate aldığını ya da almadığını gösteren ifadeleri özenle seçmemiş, dosyanın incelenmediği kuşkusuna sebep olacak şekilde bir değerlendirme yapmıştır."*

Anayasa Mahkemesine yapılan başka bir başvuruda ise yine benzer şekilde gerekçeli kararda, başvurucunun mahkûm edildiği suça ilişkin değerlendirme yerine dava konusuyla ilgili olmayan başka bir olaya yönelik açıklama yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi bu durumda ilk derece mahkemesi tarafından davanın esas sorunlarının incelenip incelenmediğinin belirli olmadığını ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesine göre "*Derece mahkemesi mahkûmiyet gerekçesinde neleri dikkate aldığını ya da almadığını gösteren ilgili bir gerekçe göstermemiş ve kurulan hükmün dayanaklarını açıklamamıştır.*". Mahkeme burada gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir[54].

Gerekçenin konuyla ilgili olmaması kapsamında verebileceğimiz bir başka örnekte ise başvurucu, yargılamanın yenilenmesi talebinin reddedilmesinin haksız olduğunu belirterek karara itiraz etmiş ancak derece mahkemesi itirazı, dava konusu olayla hiç ilgisi olmayan başka bir hükümlüye ait talebe yönelik bir değerlendirmeyle reddetmiştir. Kısaca kanun yolu incelemesi sırasında yargılamanın yenilenmesine ait derece mahkemesinin kararı yerine başka bir karara ilişkin olarak değerlendirme yapılmıştır[55].

---

53 *Ekol Grup Güvenlik Koruma ve Eğitim Hizm. LTD. ŞTİ.*, B. No: 2015/439, 8/2/2018, § 25. Ayrıca bkz. *Gökhan Ayhan*, B. No: 2015/3041, 19/4/2018, § 28.

54 *Feyzullah Gültekin*, B. No: 2014/13069, 21/2/2019, § 29.

55 *Gökhan Ayhan*, B. No: 2015/3041, 19/4/2018, § 27.

Görüldüğü üzere gerekçeli karar hakkı açısından ilk başta kararın dava konusu olayla olgusal yönden bir ilgisinin olması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesine göre bir mahkeme kararının gerekçesi, o davaya konu maddi olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, "*kurulan hükmün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını*" ortaya koymaktadır. Dolayısıyla gerekçe, maddi olgular ile hüküm arasındaki mantıksal bağlantıyı göstermektedir[56]. Bu tür bir ilgi, aşağıda açıklanacağı üzere gerekçenin makul olmasına yönelik esasa da zemin oluştururken aynı zamanda gerekçede *hukuksal bir ilginin* arandığını da göstermektedir. Bu bakımdan ilgili gerekçe koşulunun gerekçeli karar hakkı kapsamında tam anlamıyla karşılanabilmesi için gerekçede sadece dava konusu olayla olgusal yönden bir ilginin varlığı, bir başka ifadeyle dava konusu olayla gerekçe arasında olgusal bir bağlantı ya da bir alaka kurulması tek başına yeterli olmayacaktır. Gerekçede bu ilginin hukuken de kurulması gerekmektedir. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesine göre, bir davada, tarafların hukuk düzenince hangi nedenle haklı veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmelerinin de gerekçede karşılanması önemlidir[57]. Mahkeme kararlarında, dava konusu olaya ilişkin olarak nelerin dikkate alındığının ya da alınmadığının gösterildiği bir gerekçe olmalı ve kurulan hükmün dayanaklarının açıklanması sadece olgusal yönden değil hukuken de yapılmalıdır.

Genel olarak ifade etmek gerekirse Anayasa Mahkemesi, ancak davayla ilgili olan bir gerekçeyi, gerekçeli karar hakkının diğer ölçütleri yönünden -örneğin yeterli ya da makul gerekçe olma açısından- değerlendirmesi söz konusu olabilir. Bu bakımdan dava konusu olay ile gerekçenin bir ilgisi yoksa bu gerekçenin yeterli ya da makul düzeyde açıklama içermesi koşullarını karşılaması beklenemez. Görüleceği üzere bir gerekçede, olay ve hüküm arasında bir ilgi kurulurken ve bu ilginin nedenleri ve hangi hukuksal düzenlemelere nasıl dayandırıldığı ortaya konulurken daha çok makul gerekçeyle, yine olay ve hüküm arasındaki açıklamalarda tatmin edici ya da kâfi düzeyde kurulan ilginin ise "yeterli gerekçe" koşuluyla bağlantısı söz konusudur. Dolayısıyla her biri farklı birer ölçüt olmakla birlikte özellikle "ilgili", "yeterli" ve "makul" gerekçenin birçok yönden birbirini tamamladığını belirtmek mümkündür. Anayasa Mahkemesinin ilgili gerekçe koşulunu genellikle

[56] *İbrahim Ataş*, § 24; *Nurten Esen*, § 56; *Emin Balta*, B. No: 2017/23739, 20/10/2021, § 38.

[57] *Sencer Başat ve diğerleri*, § 38; *Serhat Soysalan*, B. No: 2017/16903, 27/2/2020, § 29.

"ilgili ve yeterli" gerekçe olarak birlikte değerlendirdiği görülmektedir. Bu bakımdan ilgili gerekçeye ilişkin bu açıklamaların ardından "yeterli gerekçe" ölçütüyle devam etmek uygun olacaktır.

B. GEREKÇE YETERLİ AÇIKLAMA İÇERMELİDİR

Anayasa Mahkemesi, gerekçeli karar hakkı incelemesi yaptığı birçok başvuruda -belirtildiği üzere- ilgili olma yanında gerekçenin yeterli düzeyde açıklamayı da içermesi yani "yeterli gerekçe" koşulunu da aramaktadır. Genel olarak bakıldığında bir mahkeme kararındaki gerekçenin yeterli bir açıklama içerip içermediği o kararın niteliğine göre değişecektir. Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 36. ve 141. maddeleri gereği mahkemelerin her türlü kararının gerekçeli olmasının gerekliliğini belirtirken gerekçeli karar hakkının yargılamada ileri sürülen tüm iddialara ayrıntılı şekilde yanıt verilmesi gerektiği şeklinde anlaşılamayacağını da eklemektedir. Bu noktada ise bir gerekçenin yeterli olup olmadığının nasıl belirleneceği sorusu karşımıza çıkmaktadır. Mahkemeye göre gerekçe gösterme zorunluluğunun kapsamı kararın niteliğine göre değişebilecektir[58]. Anayasa Mahkemesi, yeterli gerekçe açısından derece mahkemelerinin taraflarca ileri sürülen tüm iddialara cevap verme zorunluluğu bulunmadığını, *"hükme esas teşkil eden gerekçelerin nelerden ibaret olduğunu"* ortaya koymasının yeterli olduğunu ifade etmektedir[59]. Anayasa Mahkemesine göre davanın esas sorunlarının incelenmiş olduğunun gerekçeden anlaşılması önem taşımaktadır[60].

"Yeterli gerekçe" konusunda belirtebileceğimiz diğer bir husus, Anayasa Mahkemesine göre, eğer aynı maddi ve hukuki olgudan kaynaklanan uyuşmazlıklar söz konusu ise mahkemelerin birbirine zıt yorumlarının varlığı ve bunun taraflarca dile getirilmesi hâlinde yargı yerlerinin bu farklılığa yönelik yeterli gerekçe sunması gerekmektedir[61].

---

58 bkz. *Mehmet Yavuz,* B. No: 2013/2995, 20/2/2014, § 51; *Ahmet Belge,* B. No: 2014/2362, 26/10/2016, § 51; *Abdullah Topçu,* B. No: 2014/8868, 19/4/2017, § 77; *Aziz Yemen,* B. No: 2019/5918, 23/11/2021, § 59; *Dicle Seben,* B. No: 2014/4961, 2/2/2017, § 27; *Behice Çalışkan,* B. No: 2015/5723, 4/7/2018, § 30; *Harun Yalçın ve diğerleri,* B. No: 2014/15254, 17/11/2016, § 67; *Hüseyin Şahin,* B. No: 2014/10262, 21/2/2018, § 32; *Ramazan Şahin,* B. No: 2018/36718, 17/11/2021, § 27.

59 Bkz. *İbrahim Ataş*, § 25; *Ahmet Naim Sarı*, B. No: 2014/6079, 29/9/2016, § 32; *Çağdaş Mühendislik LTD. ŞTİ.*, B. No: 2013/3449, 22/1/2015, § 40; *AZ. M*, B. No: 2013/560, 16/4/2015, § 31; *Mehmet Temizel*, B. No: 2014/3044, 15/6/2016, § 24.

60 *Turgut Öztop*, B. No: 2016/6023, 10/10/2019, § 27; *Volkan Doğdu*, B. No: 2016/4186, 12/9/2019, § 24.

61 *Emin Balta*, §39.

Bir gerekçenin yeterli olup olmadığı noktasında İHAM kararlarına bakıldığında İHAM, mahkemelerin kararlarında dayandırdıkları gerekçeleri, yeterli şekilde belirtmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Mahkemeye göre, gerekçe yükümlülüğünün kapsamı, kararların niteliğine göre değişiklik göstermektedir ve davanın koşulları ışığında belirlenmelidir. İHAS'ın 6. Maddesinin birinci fıkrasının mahkemeleri verdikleri kararlarına ilişkin gerekçeleri göstermekle yükümlü tutmasına rağmen bu durumun her konuda ayrıntılı cevap verilmesi şeklinde anlaşılmaması gerektiğini de eklemektedir[62].

Gerekçeli karar hakkı, belirtildiği üzere hem ilk derece mahkemeleri hem de temyiz yani kanun yollarında verilen kararlar için geçerlidir[63]. Temyiz mercilerince verilen kararlarda, gerekçeler kısa ve bazen sadece ilk derece mahkemesi kararına atıf şeklinde olabilmektedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesine gerekçeli karar hakkı kapsamında yeterli gerekçe sunulmadığı yönünden yapılan başvuruların bir kısmının temyiz mercilerince verilen kararların gerekçesine ilişkin olduğu görülmektedir[64]. Temyiz aşamasında, gerekçenin yeterli bir açıklamaya sahip olması bakımından Anayasa Mahkemesi, itiraz veya temyiz merciinin, itiraz veya temyiz incelemesine konu mahkeme kararına ve bu karardaki gerekçelere katıldığı durumlarda buna ilişkin kararını ayrıntılı olarak gerekçelendirmemesini, kural olarak gerekçeli karar hakkına aykırılık teşkil etmediğini ifade etmektedir[65]. Anayasa Mahkemesi, kanun yolu mahkemelerince verilen kararlarda, gerekçe ayrıntılı değilse ilk derece

---

62 *Emel Boyraz v. Türkiye*, B. No: 61960/08, 2/3/2015, §74; *Van De Hurk/Hollanda*, B. No: 16034/90, 19/4/1994, § 61.

63 bkz. Harris, D.J., O.'Boyle, M., Bates, E.P., Buckley, C.M. (2013). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Karan, U., Bingöllü Kılcı, M. (Çev.), Ankara: Avrupa Konseyi Yayını, Türkçe 1. Baskı, s. 271.

64 bkz. *A.H.*, B. No: 2015/15174, 12/6/2018, §§ 1, 20; *Aydın Alphan ve diğerleri*, B. No: 2014/12559, 5/12/2017, §§ 1, 20; *Metin Er ve Mustafa Er*, B. No: 2014/5563, 21/6/2017, §§ 1, 27; *Hüseyin Altundağ*, B. No: 2014/13123, 22/11/2017, §§ 1, 19; *Abdulaziz Özmen ve diğerleri*, B. No: 2014/4815, 6/7/2017, §§ 1, 19; *Derya Güneylioğlu*, B. No: 2014/6090, 17/5/2016, §§ 1, 32; *Doğcan İnşaat Taahhüt Sanayi ve Ticaret A.Ş.*, B. No: 2014/1759, 11/12/2018, §§ 1, 31.

65 *Lokman Sapan*, § 44. Başka bir örnek gösterebileceğimiz bir kararda Anayasa Mahkemesi, hukuk kuralları ile toplu iş sözleşmeleri yorumlanmak suretiyle davanın reddine karar verildiğini, Yargıtay tarafından da Mahkemece verilen kararın gerekçesine atıf yapılarak ve bu gerekçe kabul edilerek hükmün onandığını, bu bakımdan Mahkeme ve Yargıtay kararlarının gerekçesiz olduğundan söz edilemeyeceğini belirtmiştir. bkz. *Yasemin Ekşi*, §§ 55, 58. Diğer bir örnek için bkz. "*(…) Mahkemece, sanık savunmalarına, fiziki takip tutanaklarına, ekspertiz raporlarına ve diğer delillere dayanılarak söz konusu karar verilmiştir.* (Bkz. § 12). *Yargıtay tarafından da Mahkemece verilen kararın gerekçesine atıf yapılarak ve bu gerekçeler aynen kabul edilerek hüküm onanmış ve temyiz istemi reddedilmiştir (bkz. § 13). Dolayısıyla Yargıtay kararının gerekçesiz olduğundan söz edilemez.*" *Feyzullah Erarslan*, B. No: 2014/7226, 4/11/2014, § 32.

mahkemesi kararlarında yer verilen gerekçelerin onama kararlarında kabul edilmiş olduğu şeklinde yorumlanabileceğine işaret etmektedir[66]. Burada gözden kaçırılmaması gereken temel mesele, başvuruculaların dile getirmesine rağmen, aşağıda açıklanacağı üzere ilk derece mahkemesinin tartışmadığı esaslı hususların temyiz başvurularında ele alınmaması durumunda gerekçeli karar hakkının ihlaline sebep olabileceğidir[67]. Bu noktada İHAM kararlarına bakıldığında üst yargılama aşamalarında yani kanun yollarında verilen gerekçelerin ayrıntılı olmasının gerekmediğine yönelik Komisyon kararları olmakla birlikte İHAM'ın daha sonraki kararlarıyla bu konuya açıklık getirdiği görülmektedir[68]. İHAM'a göre temyiz incelemesi yapan mahkemenin temyizde dile getirilen temel unsurları değerlendirdiğini göstererek ilk derece mahkemesinin gerekçesini onaylayabilir[69].

Genel olarak bakıldığında Anayasa Mahkemesi, gerekçeli karar hakkı kapsamında "yeterli gerekçe" için davanın niteliğinin de dikkate alınarak hükme esas teşkil eden gerekçelerin açıklanması ve davanın esas sorunlarının incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkı kapsamında aradığı diğer koşullardan biri de "makul gerekçe"dir.

---

66 bkz. *Ali Yanar*, B. No: 2013/5216, 14/4/2016, § 60; *Mustafa Kahraman*, B. No: 2014/2388, 4/11/2014, § 37; *Billur Güzide Balyemez ve Recai Alper Tunga*, B. No: 2014/5909, 25/3/2015, § 49.

67 Örneğin Anayasa Mahkemesi, esasa etkili olan bir konu hakkında ilk derece mahkemesinin gerekçe göstermeden verdiği kararın temyiz merciince de bir gerekçe göstermeden onaylaması nedeniyle gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir: *"(…) esasa etkili olduğu açık olan başvurucunun zamanaşımı defi iddiası konusunda İlk derece mahkemesinin bir gerekçe göstermeksizin esastan karar verdiği, Yargıtay Dairesinin de bu iddiaya karşılık bir gerekçe göstermeden kararı onadığı ve başvurucunun esasa etkili bahsedilen iddiasının derece mahkemelerince karşılanmadığı, sonuç olarak başvurucunun bahsedilen iddiasının neden reddedildiğinin açıklığa kavuşmadığı anlaşılmaktadır." Gaziler Enerji ve Tic. A.Ş.*, B. No: 2013/1660, 15/10/2014, § 53. Bir başka başvuruda yine benzer şekilde Anayasa Mahkemesi ihlal kararı vermiştir: *"(…) Danıştay tarafından, (…) davacının, dava şartı olan ve davanın her aşamasında resen gözetilmesi gereken dava ehliyetinin bulunup bulunmadığı değerlendirilerek, benzer konularda temyiz incelemesi sonucu verilen kararlar ile karşılaştırma yapılarak ve bu hususların tamamı tartışılarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, bu konular değerlendirilmeksizin ve tartışılmaksızın onama kararı verilmesinin başvurucunun gerekçeli karar hakkını ihlal ettiği sonucuna varılmıştır." Mustafa Kahraman*, B. No: 2014/2388, 4/11/2014, § 53. Bu konuda ayrıca şu kararlara bakılabilir: *Faik Gümüş*, B. No: 2012/603, 20/02/2014, § 49; *Münür Ata*, B.N. 2014/4958, 22/01/2015, § 39; *İbrahim Ataş*, §§ 24-26; *Ali Yanar*, B. No: 2013/5216, 14/4/2016, § 60; *Billur Güzide Balyemez ve Recai Alper Tunga*, B. No: 2014/5909, 25/3/2015, § 49.

68 bkz. İnceoğlu (2018), s. 195.

69 bkz. *Garcia Ruiz/İspanya*, B. No: 30544/96, 21/1/1999, § 26; *Helle/Finlandiya*, B. No: 157/1996/776/977, 19/1/1997, § 60. Bu konuda bkz. Harris, O'Boyle, Bates, Buckley (2013), s. 271-272; İnceoğlu (2018), s. 195; Bekri (2014), s. 211-212.

C. GEREKÇE MAKUL OLMALIDIR

Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkı konusunda inceleme yaptığı başvuruların önemli bir kısmında "ilgili gerekçe" ve "yeterli gerekçe" yanında belirtildiği üzere "makul gerekçe" kavramına da yer verdiği görülmektedir. Makul kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında "*Uygun, akıllıca, akla yatkın kabul edilebilir.*" şeklinde açıklanmaktadır[70]. Yukarıda belirtildiği üzere, gerçekten de herhangi bir mahkeme kararının gerekçesinin akla yatkın ya da kabul edilebilir olması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi makul gerekçeyi şu şekilde açıklamaktadır[71]:

> *"Makul gerekçe; davaya konu olay ve olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükmün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyacak, olay ve olgular ile hüküm arasındaki bağlantıyı gösterecek nitelikte olmalıdır. Zira tarafların o dava yönünden, hukuk düzenince hangi nedenle haklı veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmeleri için ortada usulüne uygun şekilde oluşturulmuş, hükmün hangi nedenle o içerik ve kapsamda verildiğini gösteren, ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuya yer vermeyecek açıklıktaki bir gerekçe bölümünün ve buna uyumlu hüküm fıkralarının bulunması zorunludur."*

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi makul gerekçeyi olay ve olguların değerlendirilmesinde hüküm ile kurulan bağ yönünden açık, anlaşılır, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde sonuca ulaştıran bir olay örgüsüne işaret etmektedir. Anayasa Mahkemesinin bu değerlendirmelerinden hareketle yeterli gerekçede *"hükme esas teşkil eden gerekçelerin nelerden ibaret olduğu"* konusunun kapsandığı belirtilirken, makul gerekçede ise hükme esas teşkil eden bu gerekçelere nasıl ulaşıldığı ya da nelere dayandırıldığının açık ve kuşkuya yer bırakmayacak düzeyde ortaya konulmasını ifade ettiği sonucuna ulaşabiliriz. Bir başka ifadeyle sadece hükmün kurulmasının yeterli düzeyde açıklanmasını değil aynı zamanda o sonuca ulaştıran nedenlerin de kabul edilebilir bir şekilde, anlaşılır ve şüpheye düşürmeyecek açıklıkla gösterilmesidir.

---

70 bkz. Yılmaz, E. (2005), s. 767.

71 bkz. *İbrahim Ataş*, § 24. Ayrıca bkz. *Sencer Başat ve diğerleri*, § 38; *Salahattin Özek*, B. No: 2014/6978, 26/2/2015, § 31; *Buğrahan Babacan*, B. No: 2013/9661, 9/9/2015, § 66; *Hasan Şimşek*, B. No: 2013/1602, 19/11/2015, § 35; *Salih Söylemezoğlu*, B. No: 2013/3758, 06/01/2016, § 30; *Ünal Aslantürk*, B. No: 2013/1876, 8/9/2015, § 43; *Billur Güzide Balyemez ve Recai Alper Tunga*, B. No: 2014/5909, 25/3/2015, § 48; *Kasım İlimoğlu*, B. No: 2013/8136, 25/2/2015, § 60; *Afitap Salman*, B. No: 2013/2105, 11/11/2015, § 27.

Anayasa Mahkemesine göre gerekçenin somut olay kapsamında, makul dayanakları olan bir bilgilendirmeyi sağlayacak ölçü ve özene sahip olması gerekmektedir.

Örneğin başvurucu; bir soruşturma kapsamında üç gün süreyle gözaltında tutulduğunu, soruşturma sonucunda verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararında isminin yer almadığını ancak hakkında iddianame de düzenlenmediğini belirtmiştir. Somut olayda başvurucu, hakkında sehven kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmemiş olduğunu ileri sürmektedir. Anayasa Mahkemesi, davanın esasının çözülebilmesi için başvurucunun hukuki durumunun açıkça tespit edilmesi gerektiğini, tazminat davasını inceleyen Mahkemenin, başvurucunun ileri sürdüğü ve davanın esasını ilgilendiren konuları açık bir şekilde tespit etmeden ve kararında tartışmadan *soyut ve genel ifadelerle* davayı reddettiğini ve Bölge Adliye Mahkemesinin de başvurucunun iddialarına makul bir gerekçe ile yanıt vermediği için gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir[72].

Makul gerekçenin kapsamını açıklarken Anayasa Mahkemesinin kanun yolunda[73] gözetilen hususlarda inceleme yapamayacağına yönelik ayrımı nasıl gerçekleştirdiğini de ele almak gerekmektedir. Anayasa'nın 148. maddesinin 4. fıkrasından hareketle, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlar açısından bir inceleme yapması mümkün değildir: "*Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.*" 6216 sayılı Kanun'un 49. maddesinin 6. fıkrasına bakıldığında, Anayasa'daki bu düzenlemeye benzer şekilde bireysel başvurulara ilişkin incelemelerde kanun yolunda gözetilmesi gereken hususların değerlendirilmeyeceğine yönelik hüküm içermektedir.

Anayasa Mahkemesi kural olarak bireysel başvuruya konu davadaki olayların kanıtlanmasının, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanmasının, yargılama sırasında delillerin kabul edilebilirliği ve değerlendirilmesi ile kişisel bir uyuşmazlığa derece mahkemeleri tarafından getirilen çözümün esas yönünden adil olup olmamasının bireysel başvuru incelemesine konu olamayacağını belirtmektedir[74]. Bu

72 *A.A.*, §§ 100, 103.

73 Kanun yolları "*alt dereceli yargı mercilerinden verilmiş olan kararları inceletmek (denetlemek) için daha yüksek dereceli mahkemeye başvurulması*" şeklinde tanımlanabilir. bkz. Yılmaz, E. (2005), s. 632.

74 Bu konuda bkz. Yılmazoğlu, Y.E. (2017). Bireysel Başvuruda Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kriteri (Kanun Yolu/Temel Hakla İlgili Olmayan Sonuç Şikâyeti), Koç, M.İ. ve Kaplan, R. (Ed.), *Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yay., s. 230-232.

noktada Anayasa Mahkemesi, Anayasa'da yer alan *hak ve özgürlükler ihlal edilmediği sürece* ya da *açıkça keyfilik içermedikçe* derece mahkemelerinin kararlarındaki maddi ve hukuki hataların bireysel başvuru kapsamında ele alınamayacağını ifade etmektedir. Konuya ilişkin kararlar incelendiğinde Anayasa Mahkemesinin ilgili düzenlemenin kapsamı bakımından net bir belirleme yaptığını belirtebiliriz: *"(…) derece mahkemelerinin delilleri takdirinde bariz bir şekilde keyfilik bulunmadıkça Anayasa Mahkemesinin bu takdire müdahalesi söz konusu olamaz*[75]*."* Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, çok istisnai durumlarda temel hak ve özgürlüklerden biri ile doğrudan ilgili olmayan bir şikâyeti kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlara ilişkin yasak kapsamına girmeden inceleme yapmasının mümkün olduğuna işaret etmektedir. Buna göre Anayasa Mahkemesinin "*derece mahkemelerinin değerlendirmelerinin usule ilişkin güvenceleri anlamsız hâle getirip getirmediğini ve açık bir keyfilik nedeniyle yargılamanın hakkaniyetinin temelden sarsılıp sarsılmadığını incelemesi*"nin yargılamanın sonucunu değerlendirdiği anlamına gelmeyeceğine işaret etmektedir[76].

Gerekçeli karar hakkı özelinde konuya bakıldığında Anayasa Mahkemesi derece mahkemesinin gerekçelerinin hukuka uygun olup olmadığını denetleme görevi bulunmadığına ve ayrıca derece mahkemesi kararlarındaki hukuka aykırılıkları gidermenin de görevi olmadığına işaret etmektedir[77]. Anayasa Mahkemesi buradaki ayrımı yaparken -örneğin bir anayasal hakkın ihlali iddiasını içermeyen- *yalnızca derece mahkemelerinin kararlarının yeniden incelenmesi talep edilen* başvuruların açıkça dayanaktan yoksun olduğunu ve yetkisi dâhilinde olmadığına işaret etmektedir. Anayasa Mahkemesine göre *"(…) bireysel başvuruya konu davadaki olayların kanıtlanması, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanması, yargılama sırasında delillerin kabul edilebilirliği ve değerlendirilmesi ile kişisel bir uyuşmazlığa derece mahkemeleri tarafından getirilen çözümün esas yönünden adil olup olmaması"*nın bireysel başvuru incelemesinde değerlendirilmeyeceğini vurgulamaktadır[78]. Örneğin bir başvuruda Anayasa Mahkemesi, iş

[75] *Erdinç Engin*, B. No: 2012/695, 12/2/2013, § 22.

[76] bkz. *Ferhat Kara* [GK], B. No: 2018/15231, 4/6/2020, § 149; *Mustafa Türkuz*, B. No: 2017/38496, 13/10/2020, § 54.

[77] bkz. *Halit Kabadağ*, B. No: 2019/3589, 23/11/2021, § 30; *Çetin Gül*, B. No: 2020/16856, 2/2/2022, § 39.

[78] *Cahit Tekin*, B. No: 2013/2744, 16/7/2014, § 81; *Mesude Yaşar*, B. No: 2013/2738, 16/7/2014, § 86; *Necati Gündüz ve Recep Gündüz*, B. No: 2012/1027, 12/2/2013, §§ 25, 26; *Faris Aslan*, B. No: 2014/1026, 20/5/2015, § 61.

hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda hangi nedenlerin haklı ve geçerli fesih nedeni oluşturduğuna ilişkin derece mahkemelerinin yorum ve değerlendirmesinin mevzuata uygun olup olmadığını denetlemenin görevi olmadığını belirtmiştir. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesi, başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların mahkemelerce delillerin değerlendirilmesi ve hukuk kurallarının yorumlanmasına yönelik olduğunu ve mahkeme kararlarında bariz takdir hatası veya açık bir keyfîlik oluşturan bir hususun da bulunmadığı belirterek ihlal iddialarının kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu sonucuna ulaşmıştır[79].

Bir gerekçenin "ilgili", "yeterli" ve "makul" olma ölçütlerine birlikte bakıldığında her biri aslında farklı olmakla birlikte iç içe geçebilen ve birbirini tamamlayan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla gerekçeli karar hakkı yönünden bir gerekçenin belirttiğimiz bu unsurların tümünü karşılayacak bir içeriğe sahip olması gerekmektedir. Bu unsurlara ek olarak Anayasa Mahkemesi, gerekçeli karar hakkına ilişkin değerlendirme yaparken kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikte, bir başka ifadeyle esaslı iddialar söz konusu olduğu takdirde bunların da gerekçede karşılanması gerektiğine birçok kararında yer verdiği görülmektedir[80]. Eğer kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikte iddia ya da itirazlar yapılmışsa Mahkeme bu iddia ya da itirazlara da ilgili, yeterli ve makul bir gerekçe ile yanıt vermek durumundadır. Anayasa Mahkemesi kararlarından hareketle gerekçeli karar hakkına ilişkin yapılan bir çalışmada bu konunun ayrı bir başlıkta açıklanması uygun olacaktır.

D. GEREKÇE KARARIN SONUCUNU DEĞİŞTİREBİLECEK NİTELİKTEKİ İDDİA VEYA İTİRAZLARA AYRI VE AÇIK YANIT VERMELİDİR

Davanın esas sorunlarının neler olabileceği konusu davanın koşullarına göre değişiklikler gösterebilmektedir. Ancak bir davanın niteliği dikkate alındığında sonuca etki edebilecek esaslı iddialar söz konusu olursa bunların gerekçede incelendiğinin anlaşılması gerekçeli karar hakkı açısından önemlidir. Bir gerekçenin yeterli açıklama

[79] *Bayram Şeker*, B. No: 2017/37823, 12/9/2018, § 25.

[80] bkz. *Volkan Doğdu*, § 29; *Sercan Çelik*, B. No: 2017/37350, 24/6/2020, § 41; *Yusuf Akkuş*, § 31; *Sinan Cihan Aksoy*, B. No: 2014/13062, 30/3/2016, § 31; *Serap Öz*, B. No: 2013/1394, 24/06/2015, § 51; *Mürsel Bayrak*, B. No: 2014/6419, 25/3/2015, § 30; *Levent Piriştina*, B. No: 2018/3154, 26/5/2021, § 54.

içerip içermediği konusunda davanın esas sorunlarının incelenmesi yanında eğer başvurucunun *ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren, uyuşmazlığın çözümü için esaslı bir iddiası* varsa bunların da gerekçeli kararda karşılanması da gerekir. Bir başvuruda Anayasa Mahkemesi, esaslı iddiaların dikkate alınarak incelenip incelenmediğinin karardan anlaşılamadığını ifade etmiştir. Mahkeme, itiraz merciinin ret gerekçesinde başvurucu tarafından ilk defa itiraz kanun yolunda ileri sürülen iddialarının hangilerini dikkate aldığı ya da almadığını gösteren ifadelerin özenle seçilmediğini eklemiştir. Bu bakımdan, davanın sonucuna etkili olabilecek iddiaları incelemediği kuşkusuna sebep olacak bir şekilde başvurucunun anılan esaslı iddiaları hakkında ayrı ve açık bir yanıt vermemesini gerekçeli karar hakkı ihlali olarak değerlendirmiştir[81] .

Başvurucuya idari para cezası verilirken eylem gerçekleştiğinde yeni kanun yürürlüktedir ancak gerekçe eski kanun üzerine kurulmuş ve başvurucu bu konunun değerlendirilmeden gerekçelendirme yapıldığını ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesine göre başvurucunun *ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren, uyuşmazlığın çözümü için esaslı bir iddia olan*, yürürlükte olmayan ve aleyhine olan bir hükme istinaden gerçekleşmiş ve bu iddia ilk derece mahkemesi kararında tartışılmamış ve karşılanmamıştır. Bu nedenle başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır[82]. Görüldüğü üzere eğer davanın niteliğine göre *"ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren, uyuşmazlığın çözümü için esaslı bir iddia"* söz konusu ise bunun karşılanması önemlidir[83].

Başka bir karara baktığımızda başvurucu, iş yerinin taşınması ve yeni birimde hizmetliye ihtiyaç olmaması nedeniyle iş akdinin sona erdirildiğini ancak fesih tarihinden sonra dört kişinin hizmetli olarak

---

81 *Necla Yaşar*, §§ 46, 47.

82 *İbrahim Akkan*, B. No: 2014/7146, 26/02/2015, §§ 30-34. Başka bir başvuruda da çalışma izni olmayan yabancı uyruklu kişiyi bakıcı olarak çalıştırdığı gerekçesiyle başvurucuya idare tarafından idari para cezası verilmiştir. Başvurucu ise yalnızca hastalığı sebebiyle annesinin bakım işlerini gördürüyor olmasının kanunda geçen işveren tanımına uymadığı iddiasının kararda değerlendirilmemesinin adil yargılanma hakkının ihlali niteliğinde olduğunu ileri sürmüştür. Ancak buna rağmen ilk derece mahkemesi, idari yaptırımın iptali isteminin reddine dair kararda bu konuya yönelik herhangi bir gerekçeye yer vermemiştir. Anayasa Mahkemesine göre burada, başvurucunun ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren, uyuşmazlığın çözümü için esaslı bir iddia olan, kendisinin işveren olmadığı ve yalnızca hastalığı nedeniyle annesinin bakım işlerini gördürüyor olduğu iddiası, ilk derece mahkemesi kararında tartışılmamış ve karşılanmamıştır. Bu nedenle Mahkeme, başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. bkz. *Serap Öz*, §§ 49-52.

83 bkz. *Mürsel Bayrak*, § 30; *Sinan Cihan Aksoy*, § 31; *Aziz Turhan*, § 57; *Ayla (Şenses) Kara*, B. No: 2013/7063, 5/11/2015, § 64; *Münür Ata*, B. No: 2014/4958, 22/01/2015, § 44.

işe alındığını, bu sebeple feshin geçerli bir nedene dayanmadığına ilişkin itirazlarının Mahkeme ve Yargıtay tarafından ilgili ve yeterli bir gerekçeyle cevaplandırılmadığını ileri sürmüştür. Resmî kurum yazıları ve elde edilen delillere göre fesih ve dava tarihinden sonraki süreçte davalı işverenin dört kişiyi hizmetli olarak işe aldığı ve fesih nedeninin geçersiz olduğuna yönelik esaslı iddiaların Mahkeme ve Yargıtay tarafından ilgili ve yeterli bir gerekçe ile karşılanmadığı değerlendirilmiştir. Anayasa Mahkemesi burada, başvurucunun ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren ve uyuşmazlığın çözümü için esaslı olan iddiaların gerekçede değerlendirilmediği sonucuna ulaşmıştır[84].

Başka bir başvuruda ise başvurucu, yetkili mercinin soruşturma izni verilmesi konusundaki kararını süresinde vermemesine yönelik iddiada bulunduğunu ancak bu iddiasının mahkeme kararında karşılanmadığını, dolayısıyla gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi, başvurucunun soruşturma izninin mevzuatta belirtilen süreden sonra verildiğine ilişkin iddiasının karar sonucunu etkileyecek bir iddia olmadığının Danıştay içtihatlarında kabul edildiğini, bu nedenle Mahkemenin gerekçeli kararında bu iddiayı karşılamamış olmasının gerekçeli karar hakkını ihlal etmediğine karar vermiştir[85].

Belirtmek gerekir ki ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren bir durumun varlığı davanın her aşamasında gerçekleşebilmektedir. Bu bakımdan sadece davanın ilk aşamalarında değil, istinaf veya temyiz incelemesi sırasında ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren usul veya esasa dair iddiaların yine bu mercilerce cevapsız bırakılmış olması gerekçeli karar hakkının ihlaline neden olabilir[86]. Bazı durumlarda, davanın ilk aşamasında olmayan ancak istinaf veya temyiz aşamasına gelindiğinde davanın sonucuna etki edecek gelişmeler söz konusu olabilir ve bunlar ileri sürülebilir. Örneğin başvurucu ek istinaf dilekçesiyle suça iştirak kastının bulunmadığını, suçun yasal unsurları itibarıyla oluşmadığını, hükümden sonra yapılan inceleme neticesinde düzenlenen müfettişlik raporunda bu hususları destekleyen tespitlere yer verildiğini ileri sürmüştür. Bu bakımdan, raporun içeriği dikkate alındığında istinaf incelemesi yönünden davanın sonucunu değiştirebilecek nitelikte

84 *Musa Şahin,* B. No: 2014/12780, 2/2/2022, §§ 30-34.

85 *Levent Piriştina*, B. No: 2018/3154, 26/5/2021, §§ 51, 54.

86 *Çetin Gül,* B. No: 2020/16856, 2/2/2022, § 37; *Caner Kandırmaz,* B. No: 2013/3672, 30/12/2014, § 31.

olduğunu belirtmiştir . Ancak istinaf başvurusunun reddi kararında, bu raporun değerlendirildiğine ilişkin herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir. İlgili olay kapsamında Anayasa Mahkemesi ilk derecedeki yargılama sırasında mevcut olmayan, ilk defa istinaf kanun yolu aşamasında ortaya çıkan ve bu sebeple ayrı ve açık yanıt verilmesini gerektiren bir hususun varlığına rağmen davanın sonucuna etkili olabilecek nitelikteki rapor içeriğinde yer alan lehe tespitlerin karşılanmaması nedeniyle başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır[87].

Örnek olarak gösterebileceğimiz bir başka kararda da başvurucu, cezai şartın geçerli sayılması durumunda çalıştığı süreye tekabül eden ceza tutarının kararlaştırılmış cezadan mahsup edilmesi gerektiğine ilişkin iddialarını dile getirmesine rağmen derece mahkemelerince bu hususta herhangi bir değerlendirme yapılmadan karar verildiğini belirtmiştir[88]. Oysa Yargıtayın benzer nitelikli davalara ilişkin verdiği kararlarda cezai şart miktarının belirlenmesinde işçinin çalıştığı ve çalışması gereken sürelerin oranlamasının ve indirim yapılmasının gerektiği belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi bu dava koşullarında, başvurucunun cezai şart miktarında oranlama yapılmasına ilişkin iddiasının *temelsiz olmayıp uyuşmazlığın sonucunu etkileyebilecek* nitelikte olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla burada da başvurucunun ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren uyuşmazlığın çözümü için esaslı olan iddiaların değerlendirilmemesi nedeniyle gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır[89].

Genel olarak bakıldığında Anayasa Mahkemesi, ilgili davanın koşullarında kararın sonucunu değiştirebilecek herhangi bir iddia ya da itiraza bir cevap verildiğinin, ayrı ve açık bir şekilde bu hususun değerlendirildiğinin gerekçeli karardan anlaşılması ve bu iddia ya da itirazlara ilgili, yeterli ve makul bir yanıt verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

---

87 bkz. *Çetin Gül*, §§ 44-47.

88 *Sercan Çelik*, § 26.

89 Sercan Çelik, §§ 40, 41. Kararın sonucunu değiştirebilecek ayrı ve açık yanıt verilmesini gerektiren başvurular bakımından Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkı yönünden vermiş olduğu ihlal kararlarından bazılarına şu başvurular örnek verilebilir: *Celal Asan*, B. No: 2014/15507, 27/12/2017, §§ 42, 43; *Nusret Yumrutaş*, B. No: 2013/6355, 19/11/2015, §§ 35, 36; *İbrahim Akkan*, B. No: 2014/7146, 26/2/2015, § 33.

E. MAHKEME KARARI ÇELİŞKİLİ OLAMAMALIDIR

Gerekçeli karar hakkı konusunda bazı durumlarda gerekçe çelişkili olabilir. Anayasa Mahkemesine göre mahkeme kararının çelişkili olduğu iddiası; kararın gerekçesinin doyurucu, ikna edici ve yeterli olmadığı şikâyeti olup adil yargılanma hakkının unsurlarından olan gerekçeli karar hakkı başlığı altında ele alınmalıdır[90]. Burada çelişkinin giderilmesi açısından yeterli bir gerekçe içermesinin koşulları yukarıda açıklanmıştı. Bir mahkeme kararının çelişkili olma durumu farklı şekillerde karşımıza çıkabilir. Örneğin bir başvuruda Anayasa Mahkemesi, mahkemenin davanın kabulüne dair ilk kararında vardığı sonucun tam tersi bir sonuca varsayımla ulaşmasını ve bunu ikna edici şekilde gerekçelendirmemesini adil bir yargılama olmadığını gösterdiğine işaret etmektedir[91]. Elbette bir mahkemenin davanın kabulünde verdiği kararın tersi bir sonuca varması mümkündür. Ancak bu durumun ikna edici bir şekilde gerekçelendirilmesi ve bu şekilde çelişkinin giderilmesi gerekmektedir.

Bir başka kararda da başvurucu, Yargıtay kararında kullanılan "*Fesih haklı sebep boyutuna ulaşmamış ise de geçerli nedenle feshedildiğinin kabulü gerekir.*" ifadelerinin kendi içinde çelişkili olduğunu belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi, kararda geçen ve çelişkili olduğu iddia edilen söz konusu ifadelerin farkları ortaya koyduğunu, başvurucunun davranışlarının haklı nedenle fesih oluşturacak ağırlıkta olmamasına rağmen geçerli fesih sebebinin oluştuğunu ve feshin geçerli olduğunu ifade etmek maksadıyla kullanıldığını ve bir çelişkinin olmadığını ifade etmiştir[92].

Genel olarak bakıldığında burada sayılan tüm bu unsurların bir bütünlük taşıdığını belirtmek gerekmektedir. Bunların nasıl karşılanmış olacağı ise yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi o davanın özgün koşullarına göre değerlendirilmektedir. Kısaca gerekçeli karar hakkı kapsamında birçok husus ele alınabilmekte ve adil yargılanma hakkının ihlali ile sonuçlanabilmektedir. Aşağıda, Anayasa Mahkemesinin gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği durumlarda bu kararlarının sonuçları ve icrası açıklanacaktır.

90 *Nesrin Kılıç*, B. No: 2013/772, 07/11/2013, § 31.

91 *İbrahim Şendil*, B. No: 2013/4495, 17/07/2014, § 57.

92 *Nesrin Kılıç*, §§ 29-35.

IV. ANAYASA MAHKEMESİNİN GEREKÇELİ KARAR HAKKI İHLAL KARARLARININ SONUÇLARI VE İCRASI

6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin ilk fıkrasına göre Anayasa Mahkemesi, esas inceleme sonunda başvurucunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verecektir. Eğer ihlal kararı verirse ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilecektir. Burada yerindelik denetimi yapılamayacağı ve idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir. İkinci fıkrada ise tespit edilen ihlalin bir mahkeme kararından kaynaklanması durumunda ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosyanın ilgili mahkemeye gönderileceği düzenlenmektedir.

Anayasa Mahkemesi 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesiyle işaret edilen *yeniden yargılama* kavramının, ilgili usul kanunlarında düzenlenen *yargılamanın yenilenmesi* kurumundan belli yönlerden farklılık taşıdığını belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi, yeniden yargılamaya hükmettiği durumlarda da derece mahkemesi kesin hükme bağlanmış bir uyuşmazlığı yeniden ele aldığını ve bu yönüyle ilgili usul kanunlarında düzenlenen yargılamanın yenilenmesi müessesesi ile Anayasa Mahkemesince yeniden yargılamaya hükmedilmesi arasında bir farklılık bulunmadığına işaret etmektedir. Ancak Anayasa Mahkemesinin, ihlalin giderilmesi amacıyla yeniden yargılama yapılmasına karar verdiğinde ilgili usul kanunlarında düzenlenen yargılamanın yenilenmesi kurumundan farklı olarak *"(…) yargılamanın yenilenmesi sebebinin varlığının kabulü ve önceki kararın kaldırılması hususunda derece mahkemesinin herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır."* Anayasa Mahkemesi, ihlal kararı verilen hâllerde yargılamanın yenilenmesinin gerekliliği hususundaki takdirin derece mahkemelerine değil ihlalin varlığını tespit eden Anayasa Mahkemesine bırakıldığını eklemektedir. Dolayısıyla derece mahkemesi, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında belirttiği doğrultuda ihlalin sonuçlarını gidermek üzere gereken işlemleri yapmakla yükümlüdür[93].

Bu noktada Anayasa Mahkemesi, derece mahkemesinin öncelikle yapması gereken şeyin bir temel hak veya özgürlüğü ihlal ettiği veya idari makamlar tarafından bir temel hak veya özgürlüğe yönelik

[93] *Mehmet Doğan*, § 59.

olarak gerçekleştirilen ihlali gideremediği tespit edilen önceki kararını kaldırmaktır. Derece mahkemesi, kararın kaldırılmasından sonraki aşamada ise Anayasa Mahkemesi kararında tespit edilen ihlalin sonuçlarını gidermek için gereken işlemleri yapmak durumundadır. Anayasa Mahkemesine göre ihlal, derece mahkemesi kararının sonucundan kaynaklandığının Anayasa Mahkemesi tarafından tespit edildiği hâllerde mahkemenin usule dair herhangi bir işlem yapmadan, doğrudan, mümkün olduğunca dosya üzerinden önceki kararının aksi yönünde karar vererek ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırması gerekmektedir[94]. Keza 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesi şöyledir: *"Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir."* Burada genel kuralın dosya üzerinden verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak ihlalin niteliği duruşma yapılmasını gerektiriyorsa Anayasa Mahkemesi duruşma açılmasına da karar verebilmektedir: *"(…) başvuruda tespit edilen ihlalin niteliği dikkate alındığında bu ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yargılamanın yenilenmesine ve duruşmanın açılmasına karar verilmesi dışında bir imkân kalmadığı değerlendirilmiştir."*[95]

Anayasa Mahkemesi, bazı ihlal kararlarının gereklerini dosya üzerinden önceki kararının aksi yönünde karar vererek veya kararda ihlal nedenini gideren birtakım değişiklikler yaparak yerine getirilmesinin mümkün olduğunu belirtmektedir. İhlal nedeni duruşma açılmasını gerektirmediğinde dahi yeniden yargılamanın dosya üzerinden ve gerekçeli kararın yeniden yazılması suretiyle yapılması hatta ihlal nedeni giderilmek kaydıyla aynı karar sonucuna ulaşılmasının mümkün olduğunu da eklemektedir. Ancak Mahkeme, sonucun değişmeyeceği şeklindeki bir ön kestirmeyle yeniden yargılamanın yapılmayacağının ileri sürülemeyeceğini vurgulamaktadır[96].

Bireysel başvuru kararlarının bağlayıcılığı, davaya katılan devlet organlarını Anayasa Mahkemesinin kararına uyma ve bu kararların icrasının gerçekleştirilmesi konusunda yükümlü hâle getirmektedir. Burada icra ile söz konusu olan kararın gerçekleştirilmesine yarayacak

94 *Mehmet Doğan*, § 60.

95 *Aligül Alkaya ve diğerleri (2)*, B. No: 2016/12506, 7/11/2019, § 74; *Ali Oğuz (2)*, B. No: 2019/2285, 15/3/2022, § 63.

96 *Ali Oğuz (2)*, B. No: 2019/2285, 15/3/2022, § 56.

araçların hazırlanması yoluyla kararın sonuçlarının düzenlenmesidir[97]. Anayasa Mahkemesinin ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması amacıyla ilgili mercilere nasıl ve hangi araçlarla ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırabileceklerine yönelik bir hüküm verip vermediği konusuna baktığımızda kural olarak Anayasa Mahkemesi, ihlalin sonuçlarının nasıl ve hangi araçlarla ortadan kaldırılacağı yönünde takdir yetkisini ilgili mercilere bırakmaktadır[98]. Bu şekilde ilgili merciinin de ihlal kararının niteliğinden hareketle ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yönelik gerekenleri yapması gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda ise Anayasa Mahkemesi *"somut olayın özelliklerini dikkate alarak ihlalin ve sonuçlarının nasıl ve hangi araçlarla ortadan kaldırılacağına dair ilkeleri"* belirleyebilmektedir[99]. Diğer bazı durumlarda ise Anayasa Mahkemesinin tespit edilen ihlalin niteliğinden kaynaklı olarak ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılmasında ilgili mercilere sadece tek bir seçenek bıraktığı da görülmektedir. Bu tür bir durumda Anayasa Mahkemesi, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için alınması gereken tedbiri açıkça göstermektedir. Mahkeme bu tür durumların istisnai olduğunu da eklemektedir[100].

Anayasa Mahkemesi, bir temel hak ve hürriyetin ihlal edildiğine karar verdiğinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kuralın mümkün olduğunca eski hâle getirmenin, bir başka ifadeyle ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasının gerektiğine işaret etmektedir. Mahkemeye göre bunun gerçekleşebilmesi için de öncelikle devam eden ihlalin durdurulması, ihlale konu kararın veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekmektedir[101]. Elbette ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilmeden önce ihlalin kaynağı belirlenmelidir.

---

97 bkz. Kanadoğlu, K. (2020). Bireysel Başvuru Sonucu verilen Kararların Bağlayıcılığı ve İcrası, (Ed. Ekinci, B.E.), *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru: Güncel Gelişmeler Sempozyumu Bildirileri (23-24 Mayıs 2019)* içinde, (223-244), Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi, s. 244.

98 *Savaş Çetinkaya*, B. No: 2012/1303, 21/11/2013, § 67; *Ali Oğuz (2)*, B. No: 2019/2285, 15/3/2022, § 46; *Kadri Enis Berberoğlu (3)*, B. No: 2020/32949, 21/1/2021, § 94; *Şahin Alpay (3)*, B. No: 2018/10327, 3/12/2020, § 42.

99 *Bizim Fm Radyo Yayıncılığı ve Reklamcılık A.Ş.* [GK], B. No: 2014/11028, 18/10/2017, §§ 71, 72; *Kadri Enis Berberoğlu (3)*, § 95; *Şahin Alpay (3)*, § 42.

100 *Kenan Yıldırım ve Turan Yıldırım*, B. No: 2013/711, 3/4/2014, § 82; *Şahin Alpay (3)*, § 42.

101 *Mehmet Doğan*, B. No: 2014/8875, 7/6/2018, § 55.

Buna göre ihlal; idari eylem ve işlemler, yargısal işlemler veya yasama işlemlerinden kaynaklanabilir. İhlalin konumuzu da oluşturan mahkeme kararından kaynaklandığı durumlarda kural olarak ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılmak üzere kararın bir örneğinin ilgili mahkemeye gönderilmesine hükmedilir (6216 sayılı Kanun madde 50 (2) ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 79 (1) a)[102].

Anayasa Mahkemesi *gerekçeli karar hakkı yönünden ihlal kararı verdiğinde* genel olarak yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar varsa gerekçeli karar hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere kararın bir örneğinin ilgili mahkemeye gönderilmesine karar vermektedir[103]. Yeniden yargılama kararını Anayasa Mahkemesi, ihlalin ve sonuçlarının yeniden yargılama ile ortadan kaldırılması mümkün olduğu takdirde verebilecektir[104]. Yapılacak yeniden yargılama ise belirtildiği üzere bireysel başvuruya özgü düzenleme içeren 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yöneliktir.

Gerekçeli karar hakkı ihlali yönünden verilen kararlarda, bu ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için Anayasa Mahkemesinin genel olarak ilgili mercilerce yeniden yargılama işlemlerini başlatmasına ve "*Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar*" vermesi yönünde sonuca ulaştığı görülmektedir[105]. Bazı durumlarda buna ek olarak -örneğin yukarıda da belirtilen unsurlardan biri olan- başvurucuya kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikteki bir iddia ya da itiraza ayrı ve açık bir yanıt verilmemesi nedeniyle ihlal gerçekleşmiş olabilir. Anayasa Mahkemesi, kararın bir örneğinin "*ayrı ve açık yanıt verilmesini gerektiren konularda yeniden yargılama yapılmak üzere*" şeklinde ilgili mahkemeye gönderilmesine de karar verebilmektedir[106].

---

102 *Mehmet Doğan*, §§ 57, 58.

103 bkz. *Erol Eşrefoğlu ve Hüseyin Kayapalı*, B. No: 2015/964, 12/6/2018, § 78.

104 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Karan, U. (2018). *Öğretide ve Uygulamada Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı ve İcrası–Norm Denetimi ile Bireysel Başvuru Usulünde Verilen Kararlar Özelinde Bir İnceleme–*, İstanbul: On İki Levha Yayınları, 1. Baskı, s. 184 vd.

105 bkz. *Fazilet Beyhan ve diğerleri*, B. No: 2019/35534, 3/3/2022, § 13. Benzer yöndeki diğer kararlara şu başvurular örnek verilebilir: *Ceylan Kızıl*, B. No: 2018/26776, 2/3/2022, § 64; *Kahir Bateyi Öztürün*, B. No: 2018/26771, 2/3/2022, § 64; *Ömer Demir*, B. No: 2019/37, 16/3/2022, § 65; *Mehmet Selim Demir*, B. No: 2019/13365, 24/3/2021, § 45; *Ahmet Ertan Çınar*, B. No: 2018/32978, 7/9/2021, § 43; *Yılmaz Çelik*, B. No: 2020/5280, 8/9/2021, § 28; *Emin Balta*, § 58.

106 bkz. *A.A.*, B. No: 2017/34502, 21/10/2021, § 113; *Mehmet Köz*, B. No: 2018/23430, 27/1/2021, § 43.

Anayasa Mahkemesine yapılan bir başvuruda, itiraz mercilerinin gerekçesiz olarak verilen tedbir kararlarına yapılan itirazları reddederken ilgili ve yeterli bir gerekçe göstermemeleri nedeniyle gerekçeli karar hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunduğuna karar verilmiştir. Aynı zamanda somut olay kapsamında ihlalin tespit edilmesinin başvurucunun uğradığı zararların giderilmesi bakımından yetersiz kalacağı sonucuna ulaşmıştır . Bu bakımdan Anayasa Mahkemesi *eski hâle getirme* kuralı çerçevesinde ihlalin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılabilmesi için gerekçeli karar hakkının ihlali nedeniyle yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvurucuya manevi tazminat ödenmesine karar verebilmektedir[107].

Anayasa Mahkemesi, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasının yeterli bir giderim sağlayacağı sonucuna ulaşırsa varsa tazminat talebinin reddine karar verebilmektedir[108]. Bazı durumlarda ise Mahkeme; ihlalin tespit edilmesinin başvurucunun uğradığı zararların giderilmesi bakımından yetersiz kalacağına, dolayısıyla *eski hâle getirme* kuralı çerçevesinde ihlalin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılabilmesi için gerekçeli karar hakkının ihlali nedeniyle yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvurucuya tazminat ödenmesine de karar verebilmektedir[109].

Gerekçeli karar hakkı kapsamında bazı durumlarda ihlalin giderilmesi amacıyla dosyanın ilgili Mahkeme tarafından yeniden ele alınmasında hukuki bir yarar kalmayabilir. Örneğin gerekçeli karar ihlali tedbir kararının süreli olması ve belirlenen sürenin sonunda hüküm ve sonuçlarının ortadan kalkması nedeniyle gerçekleşmiş olabilir. Böyle bir durumda Anayasa Mahkemesi, ihlalin giderilmesi amacıyla dosyanın tekrar ilgili Mahkeme tarafından ele alınmasında hukuki yarar bulunmadığı sonucuna ulaşabilmekte ve sadece bilgi edinilmesi açısından ihlal kararının ilgili Mahkemeye gönderilmesine karar verebilmektedir[110].

---

107 bkz. *M.Ş.N.*, §§ 41-43.

108 *Serhat Soysalan*, § 42.

109 *M.Ş.N.*, B. No: 2018/3789, 7/4/2021, § 43. Bu tür başvurularda Anayasa Mahkemesi, yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmadığından ve ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararı karşılığında başvurucuya tazminatın ödenmesine karar verebilmektedir. bkz. *Emre Kaya*, B. No: 2018/743, 10/2/2021, 42; *Mustafa Atak*, B. No: 2018/27304, 24/2/2021, 40.

110 *Salih Söylemezoğlu*, § 45.

Gerekçeli karar hakkı ihlali sonucunda başvurucu temyiz hakkını, karar gerekçesini bilmeden yapmak zorunda kalabilir. Bu tür durumlarda başvurucuya temyiz yapma imkânı da verilebilmektedir. Örneğin, başvuru konusu bir olayda, başvurucunun sekiz günlük temyiz süresi içinde süre tutum dilekçesiyle yaptığı temyiz başvurusunun Yargıtayca ilk derece mahkemesinin gerekçeli kararı başvurucuya tebliğ edilmeden onanmış, bu nedenle de başvurucu temyiz başvurusunu mahkemenin gerekçesini bilmeksizin yapmıştır. Yargıtay da başvurucunun temyiz itirazlarını almaksızın temyiz incelemesi yaptığı için gerekçeli karar hakkına uyumlu bir yargılama yapılmadığı ve gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğini ifade etmiştir. Böyle bir durumda Anayasa Mahkemesi, başvurucuya ilk derece mahkemesi kararının gerekçesini bilerek ve bu gerekçeye karşı iddialarını sunacak şekilde temyiz başvurusu yapma imkânı verilmesinde hukuki yarar bulunduğundan 6216 sayılı Kanun'un (1) ve (2) numaralı fıkraları gereğince ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için başvurucuya temyiz başvurusu yapma imkânı verilmesi amacıyla dosyanın ilgili mahkemeye gönderilmesine karar verebilmektedir[111].

Anayasa Mahkemesinin, bir başvuruda ihlal tespiti ile yeniden yargılama yapılmasına karar verdiği; ancak bu kararının yerine getirilmemesi nedeniyle tekrar Anayasa Mahkemesine başvuru yapıldığı kararlar da karşımıza çıkmaktadır. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen *"bir ihlal kararının gereklerinin yerine getirilmemesi daha önce verilen ihlalin devam ettiği"* anlamına gelmektedir. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesinin ihlal kararının gereklerinin yerine getirilmediğine ilişkin iddiaları incelemek de bireysel başvuruları incelemeye yetkili olan Anayasa Mahkemesinin görev alanına girmektedir. Ancak Anayasa Mahkemesince yapılacak bu inceleme, olayların baştan itibaren yeniden değerlendirilmesi şeklinde değil Anayasa Mahkemesi tarafından verilen ihlal kararının gereklerinin yerine getirilip getirilmediği ile ilgili sınırlı bir inceleme olacaktır[112]. Bu tür durumlarda Anayasa Mahkemesi, daha önce verilen ihlal kararının gereğinin yerine getirilmemesi nedeniyle ikinci kez ihlal kararı verilmesiyle yalnızca ihlal tespiti yapılmasının ve yargılamanın yenilenmesine hükmedilmesinin başvuruculların mağduriyetinin giderilmesi bakımından yeterli olmayacağına ve

111 *Vesim Parlak*, §§ 41, 46.

112 *Aligül Alkaya ve diğerleri (2)*, § 52.

başvurucuların manevi zararları karşılığında tazminat ödenmesine de karar verebilmektedir[113].

SONUÇ

Adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak karşımıza çıkan gerekçeli karar hakkı, savunma ya da kanun yollarına başvurma hakkı gibi diğer başka haklardan yararlanabilme imkânı tanımaktadır. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararlarında esaslı bir iddianın dikkate alınmaması, yeterli açıklama içermeyen ya da çelişkili gerekçeler, kanuna dayanmayan ilgisiz gerekçeler gibi birçok konu adil yargılanma hakkı kapsamında gerekçeli karar hakkı yönünden incelenebilmektedir. Anayasa Mahkemesi, gerekçeli karar hakkının kişilerin adil bir şekilde yargılanmalarını sağlaması ve denetlemeyi amaçlaması, tarafların temyiz hakkını kullanabilmeleri ve kanun yoluna etkili başvuru yapmalarını mümkün hâle getirmesi bakımından önemine vurgu yapmaktadır. Bunlara ek olarak gerekçeli kararın demokratik bir toplumda, toplumun kendi adına verilen yargı kararlarının sebeplerini öğrenmelerinin sağlanması bakımından gerekli olduğunu ifade etmektedir. Anayasa Mahkemesine göre gerekçenin makul dayanakları olan bir bilgilendirmeyi sağlayacak ölçü ve özene sahip olması gerekmektedir. Gerekçeli kararda, davanın esas sorunlarının incelendiğinin anlaşılması önemlidir.

Anayasa Mahkemesi, gerekçeli karar hakkı yönünden ihlal kararı verdiğinde genel olarak yeniden yargılama yapılmasında hukukî yarar varsa gerekçeli karar hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere kararın bir örneğinin ilgili mahkemeye gönderilmesine karar vermektedir. Burada elbette yeniden yargılama kararı, ihlalin ve sonuçlarının yeniden yargılama ile ortadan kaldırılmasının mümkün olduğu durumlar açısından verilebilecektir. Anayasa Mahkemesi, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasıyla yeterli bir giderim sağlanabileceği sonucuna ulaşırsa ve tazminat talebi yapılmışsa bu tazminat talebinin reddine karar verebilmektedir. Bazı durumlarda ise eski hâle getirme kuralı çerçevesinde, ihlalin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılabilmesi için yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararlar söz konusu olabilmektedir. Bu tür durumlar söz konusu olduğunda ise Anayasa Mahkemesi, bunu da değerlendirerek

[113] *Aligül Alkaya ve diğerleri (2)*, § 75.

başvurucuya tazminat ödenmesine karar verebilmektedir. Yine bazı başvurular açısından Anayasa Mahkemesi tarafından, ihlal tespiti ile yeniden yargılama yapılmasına karar verildiği ancak bu kararının yerine getirilmemesi nedeniyle yeniden Anayasa Mahkemesine başvuru yapıldığı da görülmektedir. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen bir ihlal kararının gereklerinin yerine getirilmemesi, daha önce verilen ihlalin devam ettiği anlamına gelmektedir. Bu tür başvurularda ise Anayasa Mahkemesinin ihlal kararının gereklerinin yerine getirilmediğine ilişkin iddiaları incelemenin de yine kendi görev alanına girdiğini ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

ALP, Mustafa (2001). "Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gerekçe", *Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsel'e Armağan*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, ss. 425-441.

ARSLAN, Ramazan, YILMAZ, Ejder, TAŞPINAR AYVAZ, Sema, HANAĞASI, Emel (2020). *Medenî Usul Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2. Baskı.

AŞÇIOĞLU, Çetin (2003). "Yargıda Gerekçe Sorunu", *TBB Dergisi*, S. 48., ss. 109-116.

AŞÇIOĞLU, Çetin (1992). "Yargı Kararlarında Gerekçe", *Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü (Ayrı Bası), ss. 43-49.

BAKIRCI, Fahri ve İba, Şeref (2017). *Gerekçeli ve Notlu 1982 Anayasası*, Ankara: Turhan Kitabevi.

BEKRİ, M. Nedim (2014). "Gerekçeli Karar Hakkı", *Ankara Barosu Dergisi*, S. 3., ss. 203-228.

CENTEL, Nur, ZAFER, Hamide, ÇAKMUT, Özlem (2016), *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul: Beta Yayınları, 9. Bası.

EVELİNE T. Feteris (2019). *Hukuki Argümantasyonun Temelleri, - Yargı Kararlarının Gerekçelendirilmesi Teorileri Hakkında Bir Araştırma-*, Çev. Uzun, E., İstanbul: Pinhan Yayınları, 1. Basım.

GÖZLER, Kemal (2021). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa: Ekin Yayınları, 24. Baskı.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref, GÖLCÜKLÜ, Feyyaz (2016). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, Ankara: Turhan Kitabevi, 11. Bası.

HARRIS, David, O'BOYLE, Michael, BATES E. P., BUCKLEY, Carla (2013). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Karan, U., Bingöllü Kılcı, M. (Çev.), Ankara: Avrupa Konseyi Yayını, Türkçe 1. Baskı.

İNCEOĞLU, Sibel (2008). *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*, İstanbul: Beta Yayınları, 3. Bası.

İNCEOĞLU, Sibel (2018). *Adil Yargılanma Hakkı*, Ankara: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi–4.

KANADOĞLU, Korkut (2020). Bireysel Başvuru Sonucu Verilen Kararların Bağlayıcılığı ve İcrası, (Ed. Ekinci, B.E.), *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru: Güncel Gelişmeler Sempozyumu Bildirileri (23-24 Mayıs 2019)*, içinde, (223-244), Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi.

KARAN, Ulaş (2018). *Öğretide ve Uygulamada Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı ve İcrası – Norm Denetimi ile Bireysel Başvuru Usulünde Verilen Kararlar Özelinde Bir İnceleme–*, İstanbul: On İki Levha Yayınları, 1. Baskı.

KARAYALÇIN, Yaşar (1994). *Hukukda Öğretim – Kaynaklar – Metod Problem Çözme*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 4. Baskı.

KILIÇ, Muharrem (2021). "Gerekçeli Karar Hakkı: Yargısal Kararların Rasyonalitesi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y. 12., S. 47., ss. 1-46.

KURU, Baki, ARSLAN, Ramazan, YILMAZ, Ejder (2014). *Medenî Usul Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları, 25. Baskı.

ÖZER, Attila (1996). *Gerekçeli 1961 Anayasası ile Mukayeseli 1982 Anayasası*, Ankara: Lazer Ofset Matbaa.

PEKCANITEZ, Hakan (1997). "Medeni Yargıda Adil Yargılama", *İzmir Barosu Dergisi*, S. 2., Nisan, ss. 35-55.

ŞEKER, Hilmi (2004). "Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri", Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, 10. Kitap, Haz. Ökçesiz, H., İstanbul: İstanbul Barosu Yayını, ss. 14-42.

ŞİRİN, Tolga (2018). *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 1*, Ankara.

ŞİRİN, Tolga (2021). Anayasa Mahkemesi Kararlarında (İdari Yargı Bağlamında) Gerekçeli Karar Alma Hakkı, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Ekim, S. 48., Y. 12., ss. 65-85.

TANÖR, Bülent, YÜZBAŞIOĞLU, Necmi (2019). *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları, 18. Bası.

TEZCAN, Durmuş, ERDEM, Mustafa Ruhan, SANCAKTAR, Oğuz (2002). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, Ankara: Seçkin Yayınları.

ÜNAL, Şeref (2001). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, Ankara: TBMM Basımevi.

VİTKAUSKAS, Dovydas, DİKOV, Grigoriy (2018). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması, Uygulamacılar İçin El Kitabı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi Ortak Projesi, Çev. Cengiz, S., 2. Baskı.

YENİSEY, Feridun (2021). Ceza Muhakemesinde Gerekçe, *Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması - Anayasa ve İdare Hukuku Alanında Gerekçeli Karar Unsurları ve Geliştirilmesi Gereken Alanlara Yönelik İhtiyaç Analizi-*, 28 Nisan 2021, https://yayin.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/kitaplar/8e09f0b7-9c1e-4b6b-ad44-04f5dc179e68-gerekceli-karar-calismasi-bildiriler-kitabi-28.04.21-28.09.21.pdf (Erişim Tarihi: 13/12/2021), ss. 141-145.

YERDELEN, Erdal (2015). Ceza Muhakemesinde Hükmün Gerekçesi, Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Baskı.

YILMAZ ÖZEL, Nurcan (2016). *Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri*, İstanbul: On İki Levha Yayınları, 1 Baskı.

YILMAZ, Ejder (2005). *Hukuk Sözlüğü*, Ankara: Yetkin Yayınları, 9. Baskı.

YILMAZOĞLU, Y.E. (2017). Bireysel Başvuruda Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kriteri (Kanun Yolu/Temel Hakla İlgili Olmayan Sonuç Şikâyeti), *Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi,* içinde Koç, M.İ. ve Kaplan, R. (Ed.), (ss. 229-363). Ankara: Anayasa Mahkemesi Yay.

YÜZBAŞIOĞLU, Necmi (2021). "Gerekçeli Kararın Anayasal Boyutları", *Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması - Anayasa ve İdare Hukuku Alanında Gerekçeli Karar Unsurları ve Geliştirilmesi Gereken Alanlara Yönelik İhtiyaç Analizi-*, 28 Nisan 2021, https://yayin.taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/kitaplar/8e09f0b7-9c1e-4b6b-ad44-04f5dc179e68-gerekceli-karar-calismasi-bildiriler-kitabi-28.04.21-28.09.21.pdf (Erişim Tarihi: 13/12/2021), ss. 33-38.

ZÜHAL Aysun Sunay (2016). *İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı*, Ankara: Seçkin Yayınları, 1. Baskı.

Kararlar

Anayasa Mahkemesi Kararları

A.A., B. No: 2017/34502, 21/10/2021.

A.H., B. No: 2015/15174, 12/6/2018.

Abdulaziz Özmen ve diğerleri, B. No: 2014/4815, 6/7/2017.

Abdullah Topçu, B. No: 2014/8868, 19/4/2017.

Afitap Salman, B. No: 2013/2105, 11/11/2015.

Ahmet Belge, B. No: 2014/2362, 26/10/2016.

Ahmet Ertan Çınar, B. No: 2018/32978, 7/9/2021.

Ahmet Gökhan Rahtuvan, B. No: 2014/4991, 20/06/2014.

Ahmet Naim Sarı, B. No: 2014/6079, 29/9/2016.

Ahmet Teyit Keşli (2), B. No: 2013/7496, 17/2/2016.

Alexander Fietzek ve diğerleri, B. No: 2014/14223, 19/7/2017.

Ali Oğuz (2), B. No: 2019/2285, 15/3/2022.

Ali Yanar, B. No: 2013/5216, 14/4/2016.

Aligül Alkaya ve diğerleri (2), B. No: 2016/12506, 7/11/2019.

Arzu Aydın Margi, B. No: 2014/10007, 18/05/201.

Aydın Alphan ve diğerleri, B. No: 2014/12559, 5/12/2017.

Ayla (Şenses) Kara, B. No: 2013/7063, 5/11/2015.

AZ. M, B. No: 2013/560, 16/4/2015.

Aziz Turhan, B. No: 2012/1269, 08/05/2014.

Aziz Yemen, B. No: 2019/5918, 23/11/2021.

Bayram Ali Devecioğlu, B. No: 2017/39387, 15/9/202.

Bayram Keleş, B. No: 2013/6163, 1/12/2015.

Bayram Özkaptanoğlu, B. No: 2013/1015, 8/4/2015.

Bayram Şeker, B. No: 2017/37823, 12/9/2018.

Behice Çalışkan, B. No: 2015/5723, 4/7/2018.

Berrin Baran Eker, B. No: 2018/23568, 2/7/2020. *Billur Güzide Balyemez ve Recai Alper Tunga*, B. No: 2014/5909, 25/3/2015.

Bizim Fm Radyo Yayıncılığı ve Reklamcılık A.Ş. [GK], B. No: 2014/11028, 18/10/2017.

Buğrahan Babacan, B. No: 2013/9661, 9/9/2015.

Cahit Tekin, B. No: 2013/2744, 16/7/2014.

Canan Tosun, B. No: 2014/8891, 10/5/2017.

Caner Kandırmaz, B. No: 2013/3672, 30/12/2014.

Celal Asan, B. No: 2014/15507, 27/12/2017.

Celal Çetin, B. No: 2017/26301, 15/9/2020.

Ceylan Kızıl, B. No: 2018/26776, 2/3/2022.

Çağdaş Mühendislik LTD. ŞTİ., B. No: 2013/3449, 22/1/2015.

Çağlar Yeşildağ, B. No: 2018/6904, 8/9/2021.

Çetin Gül, B. No: 2020/16856, 2/2/2022.

Derya Güneylioğlu, B. No: 2014/6090, 17/5/2016.

Doğcan İnşaat Taahhüt Sanayi ve Ticaret A.Ş., B. No: 2014/1759, 11/12/2018.

Ekol Grup Güvenlik Koruma ve Eğitim Hizm. LTD. ŞTİ., B. No: 2015/439, 8/2/2018.

Emin Balta, B. No: 2017/23739, 20/10/2021.

Emre Kaya, B. No: 2018/743, 10/2/2021.

Erdinç Engin, B. No: 2012/695, 12/2/2013, § 22.

Erkan Akış ve diğerleri, B. No: 2013/6133, 13/4/2016.

Erol Eşrefoğlu ve Hüseyin Kayapalı, B. No: 2015/964, 12/6/2018.

F.Ö., B. No: 2013/5895, 19/11/2014.

Faik Gümüş, B. No: 2012/603, 20/02/2014.

Faris Aslan, B. No: 2014/1026, 20/5/2015.

Faruk Büyük, B. No: 2015/17044, 11/12/2018.

Fazilet Beyhan ve diğerleri, B. No: 2019/35534, 3/3/2022.

Ferhat Kara [GK], B. No: 2018/15231, 4/6/2020.

Feyzullah Erarslan, B. No: 2014/7226, 4/11/2014.

Feyzullah Gültekin, B. No: 2014/13069, 21/02/2019.

Gaziler Enerji ve Tic. A.Ş., B. No: 2013/1660, 15/10/2014.

Gökhan Ayhan, B. No: 2015/3041, 19/4/2018.

Günay Gül, B. No: 2018/24514, 19/10/2021.

Halit Kabadağ, B. No: 2019/3589, 23/11/2021.

Harun Yalçın ve diğerleri, B. No: 2014/15254, 17/11/2016.

Hasan Rahmi Özgenç, B. No: 2013/2418, 16/12/2015.

Hasan Şimşek, B. No: 2013/1602, 19/11/2015.

Hatice Avcı ve diğerleri, B. No: 2014/9788, 22/09/2016.

Hüseyin Altundağ, B. No: 2014/13123, 22/11/2017.

Hüseyin Demirdizen, B. No: 2014/11286, 21/9/2016.

Hüseyin Özdemir, B. No: 2013/7455, 25/3/2015.

Hüseyin Şahin, B. No: 2014/10262, 21/2/2018.

İbrahim Akkan, B. No: 2014/7146, 26/02/2015.

İbrahim Şendil, B. No: 2013/4495, 17/07/2014.

İsmet Yağcı, B. No: 2013/6712, 26/6/2014.

Kadri Enis Berberoğlu (3), B. No: 2020/32949, 21/1/2021.

Kahir Bateyi Öztürün, B. No: 2018/26771, 2/3/2022.

Kasım İlimoğlu, B. No: 2013/8136, 25/2/2015.

Kemal Turan, B. No: 2018/18194, 25/2/2021.

Kenan Yıldırım ve Turan Yıldırım, B. No: 2013/711, 3/4/2014.

Levent Piriştina, B. No: 2018/3154, 26/5/2021.

Lokman Sapan, B. No: 2013/723, 21/11/2013.

M.Ş.N., B. No: 2018/3789, 7/4/202.

Mehmet Doğan, B. No: 2014/8875, 7/6/2018.

Mehmet Gezginoğlu, B. No: 2014/4679, 8/6/2017.

Mehmet Köz, B. No: 2018/23430, 27/1/2021.

Mehmet Selim Demir, B. No: 2019/13365, 24/3/2021.

Mehmet Temizel, B. No: 2014/3044, 15/6/2016.

Mehmet Yavuz, B. No: 2013/2995, 20/2/2014.

Mehmet Zülfü Tekeş, B. No: 2014/12158, 1/2/2017.

Mesude Yaşar, B. No: 2013/2738, 16/7/2014.

Mesut Kırçuvaloğlu, B. No: 2014/13023, 11/3/2015.

Metin Er ve Mustafa Er, B. No: 2014/5563, 21/6/2017.

Muhittin Kaya ve Muhittin Kaya İnşaat Taahhüt Madencilik Gıda Turizm Pazarlama Sanayi ve Ticaret Limitet Şirketi, B. No: 2013/1213, 4/12/2013.

Musa Şahin, B. No: 2014/12780, 2/2/2022.

Mustafa Atak, B. No: 2018/27304, 24/2/2021.

Mustafa Atak, B. No: 2018/27304, 24/2/2021.

Mustafa Kahraman, B. No: 2014/2388, 4/11/2014.

Mustafa Türkuz, B. No: 2017/38496, 13/10/2020.

Münür Ata, B. No: 2014/4958, 22/01/2015.

Necati Gündüz ve Recep Gündüz, B. No: 2012/1027, 12/2/2013.

Necla Yaşar, B. No: 2020/35444, 14/9/2021.

Nesrin Kılıç, B. No: 2013/772, 07/11/2013.

Nilgün Gökay, B. No: 2014/3303, 12/1/2017.

Nusret Yumrutaş, B. No: 2013/6355, 19/11/2015.

O. H., B. No: 2013/3156, 15/12/2015.

Oğuz Tatış ve diğerleri, B. No: 2013/4186, 15/10/2014.

Osman Geçer, B. No: 2013/1326, 17/07/2014.

Osman Muzmul, B. No: 2013/2736, 2/12/2015.

Ömer Demir, B. No: 2019/37, 16/3/2022.

Ramazan Şahin, B. No: 2018/36718, 17/11/2021.

Sahibe Çelik ve Necla Çelik, B. No: 2013/4899, 20/01/2016.

Salahattin Özek, B. No: 2014/6978, 26/2/2015.

Salih Söylemezoğlu, B. No: 2013/3758, 06/01/2016.

Savaş Çetinkaya, B. No: 2012/1303, 21/11/2013.

Selim Berna Altay, B. No: 2013/8397, 16/10/2014.

Sencer Başat ve diğerleri, B. No: 2013/7800, 18/06/2014.

Serap Öz, B. No: 2013/1394, 24/06/2015.

Sercan Çelik, B. No: 2017/37350, 24/6/2020.

Serhat Soysalan, B. No: 2017/16903, 27/2/2020.

Sinan Cihan Aksoy, B. No: 2014/13062, 30/3/2016.

Şahin Alpay (3), B. No: 2018/10327, 3/12/2020.

Tahir Gökatalay, B. No: 2013/1780, 20/3/2014.

Turgay Coşkun, B. No: 2013/1286, 16/4/2015.

Turgut Öztop, B. No: 2016/6023, 10/10/2019.

Ülkü Özgür, B. No: 2013/2263, 26/6/2014.

Ümmügülsüm Salgar, B. No: 2016/12847, 21/10/2021.

Ünal Aslantürk, B. No: 2013/1876, 8/9/2015.

Vedat Benli, B. No: 2013/307, 16/5/2013.

Vesim Parlak, B. No: 2012/1034, 20/3/2014.

Volkan Doğdu, B. No: 2016/4186, 12/09/2019.

Yasemin Ekşi, B. No: 2013/5486, 04/12/2013.

Yaşar Kuşu, B. No: 2016/694, 22/1/2019.

Yılmaz Çelik, B. No: 2020/5280, 8/9/2021.

Yusuf Keskin ve Sefer Baysal, B. No: 2013/7806, 21/4/2016.

İHAM Kararları

Emel Boyraz/Türkiye, B. No: 61960/08, 2/3/2015.

Garcia Ruiz/İspanya, B. No: 30544/96, 21/1/1999.

Hadjianastassiou/Yunanistan, B. No: 12945/87, 16/12/1992.

Helle/Finlandiya, B. No: 157/1996/776/977, 19/1/1997.

Higgens ve diğerleri/Fransa, B. No: 134/1996/753/952, 19/2/1998.

Kutic/Hırvatistan, B. No: 48778/99, 1/3/2002.

Ramda/Fransa, B. No: 78477/11, 9/4/2018.

Van De Hurk/Hollanda, B. No: 16034/90, 19/4/1994.